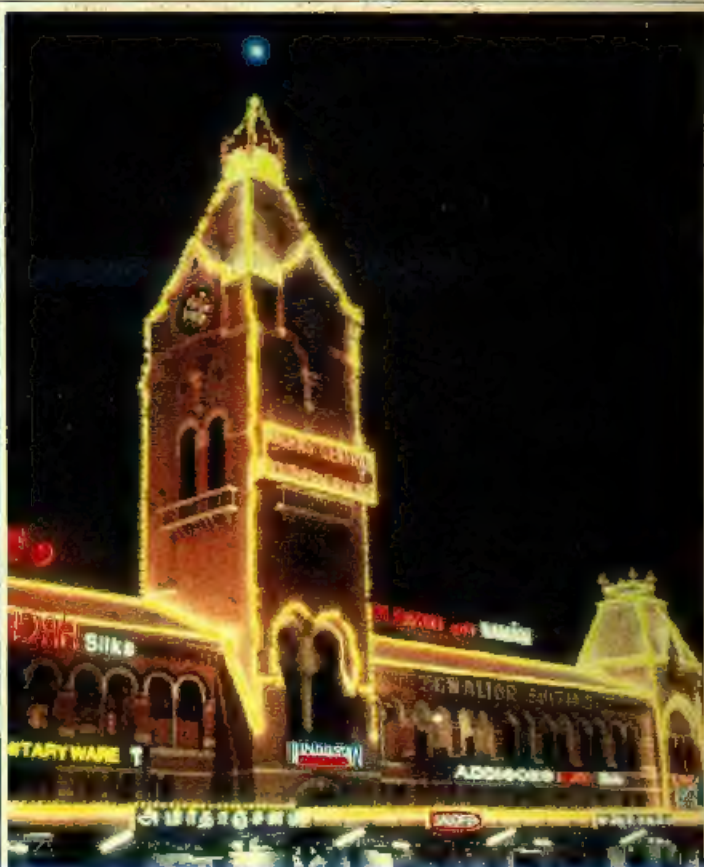

चांदोबा

एप्रिल १९७३

रसदार...मनपरसंत...मजेदार.

फक्त 30 पैसे

नवीन पारले

पॉपिन्स

फळांच्या चवीच्या गोळ्या

अननस, लिंबू, संत्री, मोसंबी व रास्पबेरी
अशा पांच फळांच्या चवीच्या 43 स्वादिष्ट गोळ्या -
प्रत्येक सुटेल व माफक किंमतीच्या पॅकेटमध्ये !

पॉपिन्सची चव चाखा - पांच फळांचा स्वाद घ्या.

रामाजिकपणाचे फळ

एका शेतकऱ्याला चार मुली होत्या. एका मागून एक तिघां मोठ्या मुलींची लग्ने होऊन गेली. फक्त धाकट्या मुलीचे लग्न व्हायचे राहून गेले होते. मोठे तिचे जावई घरजावईच होते.

चवथ्या मुलीसाठी जांगले स्थळ शोधण्याची खटपट चालू असता तिने, परच्या रामू नोकरीशी ही लग्न करणार असल्याचे सांगितले. शेतकऱ्याला हा संबंध आवडला नाही. तरी त्याने तिचे लग्न रामू गडघाशी करून दिले आणि म्हणाला—“बाळ! तू राहणी आहेस. रामू गडघाला भी इतर जावयांबरोबर घरात ठेवू शकणार नाही. तू त्याच्या बरोबर निराळा संसार थाट. मी हा संबंध मान्य केला, परंतु पुढ्या वहिणीशी किंवा मुल्या मेहुण्यांशी भांडण होऊ नये यासाठी मला ही सूचना करायची लागली.”

रामूला ती शीष्ट कळली. ती कोणाला काही सांगितल्याशिवाय एक दिवशी घर सोडून निघून गेली. त्याच्या बायकोचा किंवा त्याचा असा अपमान झालेला त्याला खपला नाही. चांगला नोकरी घंदा करून नंतर बरोबरीच्या नात्याने राहता यावे या हेतूने तो गेला होता.

दुसऱ्या दिवशी एका गावानजीकच्या जंगलात तो येऊन पोचला. जंगलाच्या मध्यभागी एका मैदानात गाई चरत होत्या. एका साडाखाली एक म्हारावा हात पाय धुऊन खाण्या बसणार एवढ्यात एक गाय हुंबळू लागलेली ऐकून तो तिकडे धावला. गाय व्यावला झाली होती. म्हारावा गाय बसली होती तेव्हाच आंजला. थोड्या वेळाने गाय व्यावली. तिचा पाडा फार सुंदर होता.

म्हारावा गाईकडे निघून गेवाबरोबर त्याच्या झुणका आंकरीवर कानळचा

कुऱ्यांनी झरूप मारली. परंतु रामूने त्यांचा पळवून लावले. म्हारावा परत येईपर्यंत रामू तेव्हाच बसून राहला.

म्हारावाच्याने परत आल्यावर रामूला विचारले—“कोण रे तू? कोठून आलास? तू होतास म्हणून मला आकर लायला मिळते आहे!”

“मी कोठे तरी काम मिळेल म्हणून फिरतो आहे. माझे स्वतःचे असे कोणते ही गांव नाही.” रामू म्हणाला.

म्हारावाच्याने रामूला लायला आकरी दिली आणि म्हारावाणी सर्व काम त्याला कां करावे लागले, हे सांगितले.

त्या म्हारावाकडे सुमारे संधार गाई होत्या. त्याला मूळमाळ नव्हते. गुरांशी व नोकर गाय हरवली म्हणून सांगून बाय विवून टाकीत. शेवटी म्हारावाच्याने सर्व नोकर काढून टाकले आणि स्वतः गाई चरायला येऊन जाऊ लागला. ते ऐकून रामू म्हणाला—“आपला माझ्यावर विश्वास असेल तर मी आपल्या गाई चरायला येऊन जाऊ आईन. जो पगार घाल त्यात मी भागवून घेईन.”

म्हारावाच्याने त्याला नोकर म्हणून ठेवून घेतले. रामू गाईचे दूध काढी आणि ते विवून म्हारावाच्याला त्याची किंमत आणून देई. त्या शिवाय गाईचा चरा-

यला त्याचे काम व शेणगोठा रामू करू लागला.

दोन आठवडे लोटले. म्हारावाच्याने रामूच्या प्रामाणिकपणाची अनेक तऱ्हेने परीक्षा करून पाहिली. रामू इमानदार असल्याचे त्याला आढळून आले. म्हारावा एकदा त्याला म्हणाला—“रामू! जांगलीशी मुलगी पाहून तुझे लग्न करून द्यावे, म्हणतो.”

तेव्हा रामू म्हणाला—“मालक! माझे लग्न झाले आहे!” आणि त्याने थोडक्यात वडलेली गोष्ट सांगितली.

म्हारावा म्हणाला—“तराव माझ्याकडे काम करून तुला काम मिळणार? दोघांची पोटे कशी भरणार?”

राम स्मित करून म्हणाला—“धनी! आपली लायकी असेल तेवढेच काम माणसाने करावे. भाग्यात असेल तेवढे पैसे मिळणारच! मी कळू लागले तेव्हा ही साधी कायेश करू लागलो व तीच मला येतात. घर सोडल्यामासून आपल्याच प्रेमाचा बांधार मला मिळाला. म्हणून आपल्याला दुसरी राखणे माझे कर्तव्य आहे.”

राम म्हणाला ते म्हताऱ्याने मोनपणे सर्व ऐकून घेतले.

आणखी काही दिवस लोटले. एकदा म्हातारा रामूला म्हणाला—“बापण गोठ्यासाठी नवी शोपडी इमी करू या. आज रात्री मी सुणा करून ठेवतो तेथे तू खांब पुरव्यासाठी लहू खणून ठेव. उजाडल्यावर शोपडी बांधण्याचे काम कर.”

पहाटे रामू म्हाताऱ्याने सांगितल्याप्रमाणे पहार घेऊन खड्डे खणू लागला. दोन खड्डे खणत असता त्याला दोन्ही खड्ड्यांत दोन लहान सोंप्याने भरलेले हंडे सापडले. रामूने ते घरात जपून नेऊन ठेवले आणि

उजाडल्यावर म्हाताऱ्याला ते दाखविले. म्हातारा ते हंडे पाहून म्हणाला—“रामू! भाग्य देईल तुला, म्हणत होतास ना? भाग्यानेच तुला ते दिले आहेत. ते तुझे आहेत. तू ते घेऊन जा.” म्हाताऱ्याने रामूच्या पोटांत ठिरून त्याच्या मनातली गोष्ट ओळखण्यासाठी ते म्हटले होते.

“मालक! हे आपल्या आंगेत पुरलेले घन आहे. आपले आहे. माझे भाग्य कसे होऊ शकेल?” रामू म्हणाला.

“बाळ! मी तसे नाही म्हणत! तूच साक्ष्या सर्व शेताचा, गार्डमुरांचा आणि इस्टेटीचा होणारा मालक आहेस. मी तुलाच वसपला बारस करून घेण्याचे ठरविले आहे. बायकोला घेऊन येवं येऊन रहा! मी तुला आपला मुलगा आणि तुझ्या बायकोला आपली सुनबाई मानून राहीन.”

रामूने आनंदाने आपल्या सासऱ्याकडे जाऊन सर्व वृत्त सांगितले आणि बायकोला घेऊन आला.

मरीची-श्रीमंती

एका गावी दीन भाऊ रहात असत. मोठा

भाऊ श्रीमंत होता तर धाकटा मरीच.

एक वर्षी पीक कापून माले होते आणि धाकटा भाऊ वसपल्या शेतात पाहुरा देत होता. तो एका जागी वसून आपल्या मरीचीविषयी विचार करीत होता. तेव्हा पांढरे शुभ इश्ट धारण करून एक दम्री कोठून तरी तेथे खाली आणि शेतातल्या लोंबो होडून जाऊ लागली.

ती धाईजवळ जाल्यावर धाकटा भावाने तिला हात धरला आणि विचारले—“ताई! कोण तुम्ही आणि हे काय करतां आहां?”

ती म्हणाली—“मी तुझ्या मोठ्या भावाची मायदेवी आहे. खाली पडलेल्या व फुसक्या लोंबी मी जाळून टाकले आहे, म्हणजे बाकीच्यातून दाणे चांगले येतील.”

“वल्ह! तरमण नाही भायदेवी कोठे आहे?” धाकटा भावाने तिला विचारले.

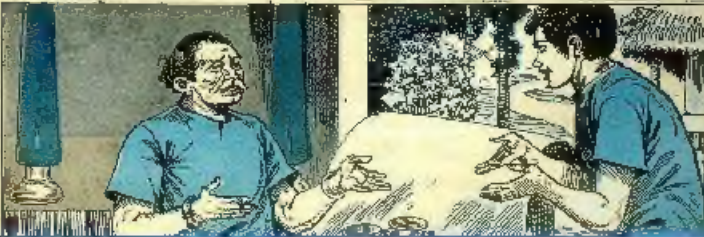
“समोर डोंगर विसत आहेत ना?

त्याच्या पलीकडे!” असे सांगून ती निघून गेली. धाकटा भावाने आपल्या भायदेवीचा सोप काढण्याचे ठरविले आणि निघाला. प्रथम तो आपल्या शोपडीत गेला. त्याच्याजवळ वी बोडीफार नोजवस्तू होती ती घेऊन निघण्याची तयारी करू लागला.

इतक्यात चूलीच्या पाठीमागून दारिद्र्याची देवी खाली आणि स्फुदत रडत म्हणाली—“मला सोडून कोठे निघालास रे? मला सुद्धा बरोबर येऊ दे!”

धाकटा भाऊ म्हणाला—“मला पुष्कळ बुर बायचे आहे. तू अवास्त दिसते आहेस, कशी चालशील भाय्याबरोबर?” पण त्या स्थीने मुळीच ऐकले नाही.

खेवटी नादलाजाने धाकटा भाऊ म्हणाला—“तुला चलायचेच असेल तर या वाटलीत बस. मी तुला घेऊन जातो.”

दारिद्र्यदेवीने लघुरूप घेऊन त्या वाटलीत प्रवेश केला. धाकट्या भावाने वाटलीला वूच लावून टाकले आणि घरून निघाला. वाटेत त्याला दलदलीची जागा लागली. त्याने तेथल्या चिखलात त्या दारिद्र्यदेवीची वाटली पुढेन टाकली आणि आपली सुटका करून घेऊन पुढे निघाला.

कित्येक दिवस प्रवास केल्यावर धाकटा भाऊ दक्षिणकडील डोंगर ओलांडून एका मोठ्या शहरात पोचला. तेथल्या एका वृद्ध गृहस्थाने धाकट्या भावाला एक काम द्यायचा विचार केला. धाकट्या भावाने ते करण्याचे कबूल केले. तेव्हा तो वृद्ध गृहस्थ त्याला म्हणाला—“मला एक खंदक खणून

दे. त्याचा मोबदला म्हणून मी तुला चांगली मजुरी देईन. खंदक खणतांना तुला जी काही मूल्यवान वस्तू मिळेल ती तुझी!”

ती अट धाकट्या भावाने कबूल केली आणि खंदक खणण्याचे काम करू लागला. एक तासभरच त्याने काम केले असेल, त्याला सोन्याचा अलोट सांठा सापडला. म्हातान्याने वचन दिल्याप्रमाणे ते सर्व सोने धाकट्या भावाला घेऊन जायला सांगितले. परंतु धाकट्या भावाने त्यातले फक्त अर्धे सोने स्वतःसाठी ठेवून घेतले आणि बाकी त्या वृद्ध गणसाला दिले.

धाकटा भाऊ खंदक खणण्याचे काम करीत राहला. शेवटी त्याला एका जागी एक झोपडीसारखे काही तरी लागले. त्या झोपडीत सोन्याची माणी आणि हिरे व माणिक्यांच्या राशी होत्या. त्याच्या बरोबर एक मोठी पेटी एण निघाली. त्या पेटीतून त्याला आवाज ऐकू आला—“लवकर उचडा पेटी आणि मला वाचवा!”

धाकट्या भावाने पेटी उघडून पाहिली. एक स्त्री पेटीतून बाहेर आली. ती देखील स्वच्छ पांढरे पांढळ नेसलेली होती.

“कोण तू बाई तू?” धाकट्या भावाने तिला विचारले.

“मी सुखी भाग्यदेवी आहे. तू मला शोभीत होतास ना? आजपासून मी तुला

सोडून जाऊ नयेस. तूही मला सोडू नयेस. म्हाणाली आणि अशुभ्य झाली.

खंदकात जो धनाचा सांठा मिळाला तो धाकट्या भावाने आणि त्या वृद्ध माणसाने अर्धाअर्धा वांटून घेतल्या.

जाता धाकटा भाऊ कोटयाधीश झाला. जल्मत्या बावी पंधर आल्यावर तो गोरू गरिबांना मदत करू लागला.

एकदा दोघां भावांची एका घल्ल्यात गांठ पडली. धाकटा भाऊ मोठ्या भावाला संकुटत्र आपल्या घरी बोलावून घेऊन गेला. त्याला त्याने त्याचे दिवस कसे पालटले हे सांगितले. नंतर त्याने मोठ्या भावाला आपल्या घरीच बरेच दिवस ठेवून घेतले. मोठा भाऊ जायला निघाला तेव्हा धाकट्या भावाने मोठ्या भावाला, त्याच्या बायकोला व मुलांना कित्येक मूल्यवान वस्तू देऊन निरोप दिला.

धाकट्या भावाचे भाग्य पालटलेले पाहून मोठ्या भावाचा मत्सराम्नी पेटला. त्याच्या घरी पुन्हा दारिद्र्यदेवीला आणून पोचते

केले पाहिजे असे त्याने ठरविले. तो दारिद्र्यदेवीला ज्या जागी पुरून ठेवले होते तेथे आला आणि बराच वेळ रोध काढून त्याने ती वाटली बाहेर काढली आणि वाटलीचे वूच काढले.

नक्षत्र दारिद्र्यदेवी बाहेर आली आणि मोठ्या भावाला मिठी मारून म्हणाली—“तू किती उपकार करून माझा उद्धार केलास. आता मी तुला कधी सोडणार नाही. आयुष्यभर मी तुझ्याबरोबर राहीन.”

मोठ्या भावाने दारिद्र्यदेवीला पुन्हा चिखलात पुरून टाकण्याचा यत्न करून पाहिला. परंतु त्याला यश मिळाले नाही. वाटेत त्याला लुटेऱ्यांनी लुटले. त्याच्या धाकट्या भावाने त्याला प्रेमाची भेट म्हणून जे काही दिले होते ते देखील हट्टहट्ट नाहीसे झाले. घरी येऊन पाहता तो त्याचे घर धास आणि भवताची गंजी सर्वांना बाय लासली होती. त्या वर्षी नदीला पूर आला आणि पुरात त्याचे सर्व सौत वाहून गेले. तो आपले सर्वस्व घालवून बसला.

अमरव्याणी

सिंह शिवाय रवि निपटति गङ्गमलिन कपोलमितिषु गजेषु
प्रकृति रियम् सत्त्ववताम् न खलु वय स्तेजसाम् हेतुः

॥ १ ॥

[सिंहाना छाया (सहान जून ही) मदीन्या हतीच्या गडस्थानावर पडतो. सत्त्ववान तेजस्वी जो अश्वतो नहान किंवा मोठे वय शोभा त्याच्या तेजस्विनेची काही संबंध नसतो.]

रथस्यैकम् चक्रम्, युजगनमिता सप्ततुरगा,
निरालंबो मार्गः खरणाविकल स्तारधिरपि,
रवि सत्ये वांस्तम् प्रतिदिन मपारस्म, नभसः;
त्रियासिद्धि स्सत्त्वे भवति महताम् नोपकरणे

॥ २ ॥

[सूर्याच्या रवाना एकच वाक आहे, साषांची दोरी (लगाम) त्यांच्या सात घोड्यांना वाहे, त्यांच्या एक कोणी वाहतो, त्यांच्या सारखी (अक्षणे) पंजु आहे, अरी सूर्याच्या रथ अवाधिरपणे चालू आहे. सत्त्ववान तेजस्वी लोकांना वाचनांची गरजच काय ?

विजेतव्वा लंकं, चरणतरणीयो जलनिधिः,
क्षिपक्षः पीलस्थो, रणभुवि सहाय्याश्च कषयः,
पदाति सैत्पौसौ सकलमवधी द्राक्षसकुलम्;
त्रियासिद्धि स्सत्त्वे भवति महताम् नोपकरणे

॥ ३ ॥

[लंका जिंकवची आहे. पायी सगुड ओलावून जायचा आहे. रावणासारखा खलू आहे. मदतीला बांवर आहेत. राम सत्ये अनुष्ठान (तर) आहे. तरी त्याने राक्षसांच्या (वफाट) लैल्यांचा पुज्या करविता. सत्त्ववान थोर वसस्विनेसाठी पुण्यांना वाचनांची गरज नसते.

यक्ष पर्वत

[१]

[वडगवर्मा आणि जीवदत्त बोवांची विहाला पुण्या दफाल्लीत गळगिने आणि पाळून जाण्यासाठी वाट सोडू लागले. त्यांना एका खोलीत धान्याचे कोठार दिसले. त्यासा त्यांनी आग लावली. त्याच वेळी बाजूच्या खोलीतून एक म्हातारा बांधविण्यासाठी ओरडत असल्याचा आवाज ऐकू आला. त्यांनी खोली उपडली. पुढे.....]

वडगवर्मा व जीवदत्तला पाहून म्हाताराने "बोड्याच वेळाने छप्परखाली येणार!"
विचारले-"कोण रे तुम्ही? त्या कनाड असे म्हणत जीवदत्त त्या म्हातार्याजवळ
पुजारिणीने धिप्य थसालसे वाटत नाही? गेला. त्या निचाऱ्याला साकळबंडांनी
कोणी असा, प्रथम मला बांधवा! शोजारच्या बांधून ठेवलेले होते. जीवदत्तने आपल्या
खोलीत धान्याचे कोठार जळत आहे, वाटते? कुवडीने साकळबंड तोडून त्या म्हातार्याला
मला कोडून ठेवले होते त्या खोलीच्या हात बरून बाहेर ओढून आणले.
मिती कापल्या आहेत आणि त्यांच्या म्हातार्याने एकदा चारी बाजूला पाहिले
उपणतेने माझे सबांग पोळून निघत आहे. आणि आनंदाने स्वास घेत म्हणाला-
लवकर करा." "आज किती वर्षांनी मी खुल्या हवेत स्वास

पेता आहे! ती दुष्ट बाई अजून या पडक्यां नगरावर राज्य करते आहे, वाटे? तुम्ही कोणी व इकडे कशासाठी आला होता? सर्व सांगा!"

"जाम्ही कोणी असली तरी त्या पुजारिणीचे शिष्य नाही, एवढे खास! जाम्ही विध्य पर्वतावर एका कामासाठी जात होती. वाटेवर निरनिराळ्या लहान सहान अडचणींना तोंड देत असता येथे येऊन पोचलो. येथे आम्हांला कैद करून ठेवण्यात आले होते. तुझ्या बोलण्यावरून तूच येथला सरा आणि जुना पुजारी आहेस तर! तर मग तुला तिथेच या अंधार कोठडीत बंद करून ठेवले होते. होय ना? आमचा अंधाज

खरा असावासा वाटतो, आम्हाला." जीवदत्तने त्याला विचारले.

"होय, तू म्हणालास तसेच आहे. ती दुष्ट बाई वीस वर्षांपूर्वी मला या जंगलात सांशडली. एक असहाय, अनाथ मुलगी होती ती. मी तिला नाचविले, लहानाची सोठी केली, तिला आपली सर्व मंत्रविद्या शिकविली. परंतु तिने माझ्याविषयी कुतस-तेचा एक शब्द ही न उच्चारितो, कुतस-पणाने रोन वर्षांपूर्वी मला या अंधार कोठडीत, वादळ सुटले असता, पावसात, त्या काळीच्या रात्री..."

जीवदत्त त्या वृद्ध मांत्रिकाचे बोलणे चालू असता मध्येच म्हणाला-"तुम्ही ही जीवनकहाणी ऐकायला जामच्या जवळ वेळ नाही. कारण आम्हांला तिच्या हातातून लवकर निसटून जंगलात जावयाचे आहे. आम्हांला कैद करण्यासाठी ती निघाली वसेल. त्या बांधी आम्हांला वृष्टी-आड व्हायचे आहे. तुला येथेच रहावयाचे आहे का? की या पडक्या घराचे छप्पर जोड्यावर येऊन पडण्याच्या आत आम्हांला बाहेर जाण्याचा मार्ग दाखवून तुला स्वतःची सुटका करून घ्यावयाची आहे!"

"मी त्या दुष्ट स्त्रीची खोब मोडल्या-शिवाय तिच्या देहाची कांदेकांदे करून कुत्र्यामांजरांना खावला घातल्याशिवाय

येथून जाणार नाही. माझी जुनी शिष्य-मंडळी मला या स्तितीत पाहून माझी बाजू नेतील, माझी मला खात्री आहे. त्यांच्या मदतीने मी तिला कैद करून तिला तिच्या पायाची फळे चाखायला लावीन. तेव्हा माझा अंतरात्मा नांत होईल." म्हणतारा मांत्रिक म्हणाला.

ते सर्व ऐकायला खडगवर्माच्या मनाची तयारी नव्हती. म्हणाला-"जीवदत्त! कळ आपण निघून जाऊ या. मांचा प्रलाप ऐकण्यात आपला वेळ चालविणे बरोबर नाही. तो दीर्घ आपसांत डोकी फोडून घेतील! आपल्याला काय करावयाचे आहे त्याच्याशी?" असे म्हणत तो निघाला.

जीवदत्त त्याच्या बरोबर निघताना म्हो-तायला म्हणाला-"त्या दुष्ट पुजारिणीला दार करून तिच्या देहाची कांदे करून ती कोल्हानुभ्यांना खावला चालण्यात तुम्हा हेतू काय? त्या पेक्षा एक भुकेला निह आहे, या पडक्या नगरात. त्याच्यासमोर टाक तिला. तुला पुण्य मिळेल आणि त्याचे पोट भरेल."

वृद्ध मांत्रिक उत्तर देऊ लागला तेवढ्यात त्या पडक्या घरामागून पुजारिणी, मांत्रिक, केसाळ भूत आणि चारपांच शिष्य तेथे येऊन थडकले. पुजारिणी वृद्ध मांत्रिक, खडगवर्मा आणि जीवदत्त यांच्याकडे डोळ्यांनी आग

पाखंडीत हातातले विशूल उगारून गरजली-"अस्स! हा धेरडा अंधार कोठरीतून बाहेर पडला आहे तर? चोरासारखे आपल्या राजधानीत पाऊल टाकणारी तरुण मंडळी पण येथेच आहेत? तुमचा बूत्यू तभीर उभा आहे! तुम्हा सर्वांना बळी महाभूता-समोर मी देणार आहे!" असे म्हणत तिने एक पाऊल पुढे टाकले.

खडगवर्मा लगेच चार पावले मागे गेला आणि चटदिशी धनुष्यावर बाण चढवून पुजारिणीला सावध करीत म्हणाला-"खबरदार! एक पाऊल देखील पुढे टाकलेस किंवा हालचाल केलीस तर माझा हा बाण तुम्हा कंठाला पार करून जाईल!"

ते ऐकून पुजारिणी जायच्या जागी बसकली. मांत्रिक आणि केसाळ भूत थोडे बाजूला सरकून उभे राहले. अजभर गप्प राहल्यावर पुजारिणीचा एक शिष्य आपला भाला हुबेत रोखून म्हणाला—“महाशक्ति पुजारिणी! लशीर कां? यां म्हाताऱ्याला आणि या दोघां भर्षेडखोर तरुण मंथळीना आपल्या संभवळाने भस्म कां करून टाकीत नाही?”

“नाही, इतक्यात या दोघांना असे ठार करून चालणार नाही! हा तिघांना धरून महाभूताच्या चरणी वळी देणार आहे.” असे म्हणत पुजारिणी बाजूला वळून मांत्रिकाळा व केसाळ भूताला म्हणाली—“अरे,

दगडासारखे उभे कां? पहिल्याने या दोघांना पकडा! मी यां म्हाताऱ्याचा समाचार घेते!”

ते ऐकून सडगवर्मा व जीववत्त थोड्याने हसले. जीववत्त केसाळ भूताकडे एक पाऊल पुढे टाकीत म्हणाला—“बरे भूता! तू नर आहेस की मादी, मला माहीत नाही. आपल्या मालकिणीच्या डुकभाचे पालन न करतां ठोम्यासारखा उभा कां आहेस?”

केसाळ भूत चाबले होते. मांत्रिका-जवळ जाऊन म्हणाले—“गुरुवर्य! काय करू म्हणता? त्या दोघांना धरून कच्चे खाऊन टाकू?”

“अरे घेडा! असे करू नकोस! ते तर फार मोठे पाप होईल. पुजारिणी त्यांना जिवंत धरून नेऊन त्यांना महाभूताच्या चरणी वळी देणार आहे! अशी चार्ज करू नकोस!” मांत्रिक गुरूने केसाळ भूताला सांगितले.

मांत्रिक म्हणाला ते ऐकून पुजारिणीने थोडे वटाळून आणि आपला त्रिशूल रोखून मांत्रिकाला सारण्यासाठी खोल पाचले पुढे टाकली. लगेच सडगवर्मा दरडावून म्हणाला—“खबरदार पुजारिणी! मी दिलेली समकी निबरलीस वाटले? तू जागची हुकलीस तर माझा हा बाण तुझ्या कंठाच्या आरसार

जाईल! तू जागची हुकल्याशिवाय तुझे काय ते भंजनळ हाखव आणि आपल्या बाजूचा नास कर. आम्ही तयार आहो!”

इतका वेळ हे सर्व पहात उभा असलेला म्हातारा मांत्रिक बरडवून म्हणाला—“इ गुरुब्रीहिणी! बाखव आपले मंत्रबळ! ते सर्व लयास गेले आहे! मी ते केव्हांच परत काढून घेतले आहे!”

“खोटे, खोटे! सपसोल खोटे! तुम्ही या घेरड्याची बडबड काय ऐकता? अरे शिष्यांनो! मी आपला त्रिशूल या घेरड्याच्या छातीत मारते पहा!” असे म्हणत पुजारिणी त्या म्हाताऱ्या मांत्रिकाकडे वळली. तिने दोन किंवा चार पाचले गुढा टाकली नसतील, सडगवर्माने “खबरदार!” म्हणत आपला बाण सोडला. तो तिच्या हाताला लागला आणि ती “ओय ओय!” करून ओरडली व तिच्या हातातले त्रिशूल खाली पडले.

पुजारिणीच्या हातातले त्रिशूल खाली पडल्याबरोबर तिच्या बरोबर आलेल्या शिष्यांपैकी दोघे ओरडले—“या महा पवित्र त्रिशूलाला जमिनीवर टाकून हिने ते अपवित्र केले आहे! या धटकेपासून आपले गुरु वृद्ध पुजारी! वृद्ध पुजारी की जप!”

“सडगवर्मा! आपण वाट चुकून या मूर्खान्या मध्ये येऊन पडलो आहो. या

पडल्या ओसाड नगरातच यांना राज्य करायला सोडून आपण निघून जाऊ या. हे लोक बाहेर आले तर महाने देखील यांच्या संसर्गदोषाने भूख होतील.” जीववत्त म्हणाला.

आपल्या बाजूला पुजारिणीचे दोन शिष्य वळलेले पाहून म्हाताऱ्या मांत्रिकाला उत्साह बडला. तो म्हणाला—“हे महाभूता! तू किती दिवसांनी माझ्या शिष्यांना ज्ञान-बोध केलास? यापुढे मी पहिल्या सारखा अनेकानेक शिष्यांचा नित्य वळी देऊन तुझी पूजा करीत राहीन!”

“सडगवर्मा! अरे हा घेरडा देखील पुजारिणीहून कमी क्रूर दिवत नाही!”

खड्गवर्माने धनुष्यावर आणखी एक बाण चढविला. परंतु जीवदत्तने मध्ये पडून त्याला थांबविले आणि म्हणाला—“खड्ग! ही किती दुष्ट असली तरी एक स्त्री आहे. दया कर तिच्यावर! स्त्री हत्येचे पाप कशाला लावून घेतोस? त्या म्हाताऱ्या पुजाऱ्याला आणि या दुष्ट पुजारिणीला आपसात मारामारी करू दे! आपल्याला काय करायचे आहे, यांच्या मांडवाणी?” असे म्हणत जीवदत्त आपली कुडी उगारून केसाळ भूत आणि मांजिकाला दरजातून म्हणाला—“व्हा पुढे, जंगलात जायची भुयाराची वाट दाखवा! जखीर होतो आहे, हूं!”

मांजिकाने वृद्ध पुजारी व पुजारिणीला हात जोडून नमस्कार करीत किचारले—“माझ्या गुरुजलाने! कोणता तरी आप आहे मला. म्हणून माझी संवसृती या वेळी निरुपयोधी झालेली दिसते आहे. मी या मानवांच्या आत्तेप्रमाणे यांना बाहेर जाण्याची वाट दाखवू? की आपण दोघे आपल्या संवसृतीने माझे रक्षण करणार?”

वृद्धपुजारी आणि पुजारिणी परस्परांचा चेहरा पहात उभे राहिले. खड्गवर्माने क्षणभर त्यांना त्या स्थितीत पाहिले आणि आपली तलवार उपसून मांजिकावर व

केसाळ भूतावर रोखून म्हणाला—“आतां ही तोंडाची बडबड बंद करतो की नाही? व्हा पुढे आणि निमूटपणे आम्हांला भुयाराची वाट दाखवा! पुरे झाली वट्टा!”

तलवार पाहून केसाळ भूत व मांजिक धरघर कांपू लागले आणि असे म्हणत निघाले—“वीर हो! आम्हां गरिबांचा जीव घेऊ नका. चला, जंगलात जायला आम्ही तुम्हांला भुयाराची वाट दाखवितो.”

चौथे निघून गेल्यावर वृद्ध पुजारी आणि पुजारिणी दोघांची त्यांच्या त्यांच्या अनुयायांच्या सक्षीने मारामारी सुरू झाली. जीवदत्तचे एकदा नागे वळून पाहिले आणि म्हणत म्हणाला—“खड्गवर्मा! हे दोघे महाभूताचा पुजारी होण्यासाठी आपसात मारामारी करीत आहेत. या मारामारीत दोघे ही मरणाऱ आणि यांची शिष्यबंडी पण ठार होणार.”

“मरू दे, कूर दुष्टांना! या पडक्या नगरातल्या सिंहाला काही विषस तरी पोटभर खावला मिळेल!” खड्गवर्मा म्हणाला.

ते ऐकून केसाळ भूत धरघर कांपत आपल्या गुरूला म्हणाला—“गुरुवर्य! तो सिंह वाटेत कोठे बेटला तर?”

“त्यावर उडी मारून त्याला कच्चा खाऊन टाक! भितरा पळपुटा! हो पुढे!”

खड्गवर्मा आपली तलवार दाखवीत म्हणाला.

“अरे शिष्या! असा भितोस कशाला? तो सिंह बेटलाच तर मी मंत्र टाकून त्याला मोजर करून टाकीन. समजले! आपण गृहेतून भुयाराच्या वाटेपर्यंत आलो. पहिल्याने तू पुढे हो.” मांजिक म्हणाला.

त्या गुरुशिष्यांच्या पाठीमागून खड्गवर्मा आणि जीवदत्त त्या भुयाराच्या वाटेने पुढे निघाले. त्याच वाटेने ते त्या पडक्या ओसाड नगरात आले होते. थोड्या वेळाने जंगलात शिरायचे गृहेचे दार आले. त्यानंतर ते बाहेर जाही झाले. एकदा नजर फिरवून केसाळ भूताला आणि मांजि-

असे म्हणत जीवदत्त तेथे हजर असलेल्या सर्वांना उद्देशून म्हणाला—“तुमच्या या भाऊबंदकीत आम्हांला रुकी नाही. तुमच्या पैकी कोणी पुढे येऊन आम्हांला या नगराबाहेर जंगलात जायला वाट दाखवायला तयार असले तर या.”

“तुम्हांला पळून जायला वाट हवी आहे का? काय पथ इच्छा! यांचा! मी तुम्हांला या विशालाने या नगरातूनच काय या जगातून कायमचे बाहेर जाण्याची वाट दाखविते. मी महाभूतासमोर नेऊन तुम्हांला टाकते.” असे म्हणत पुजारिणी शिंकून हातात घेऊ लागली.

“एकदा खड्ग मिळाला तरी हिला ज्ञानोदय झालेला दिसत नाही!” म्हणत

काका म्हणाले—“जातां परत तुम्ही आपल्या ‘सुंदर’ राजधानीत आणि भक्तिवासाने रंगून म्हाजुलाची आराधना करीत रहा!”

त्यानंतर मांथिक आणि केसाळ भूल दोघांनी अद्भुतमा व जीवदत्तका आडर-पूर्वक नमस्कार केला आणि म्हणाले—“वीर हो! जातां परत जाणाची बायची दप्का नाही. दूर ते जोंगर दिसत आहेच, त्या जोंगरात प्रदेवात राहून बायची मुडीत आयुष्य पावतू.”

“पण, एक गोष्ट लक्षात ठेवा! कुटार-पणाचा अंधा करतां काय नवे! केसाळ तर काळक शिक्षा मिळेल. त्या जोंगरात पोंचण्या-पूर्वी तुम्ही गेंडा जातीच्या नवरेस दडलात तर ते तुमची शिकार केल्याशिवाय राहणार नाहीत. घंभाळा!” जीवदत्त म्हणाला.

मांथिक आणि केसाळ मृत विष्णू नेल्यावर अद्भुतमा आणि जीवदत्त दोघांनी नदीत उतकन स्वच्छ आंबोळ ककन घेतली. नंतर झाडावर वळून लाण्यासारखी जी फळे मिळाली ती तोडून काढली आणि

काही वेळ आराम करून नदीच्या प्रवाहाच्या विलेने घालू लागले. त्यांना घाटू लाफले की स्वर्गासाठी काय करून नेणारे कुटेरे बाटेस नक्कीच कोडे तरी घेरतील. स्वर्गासाठीचे रक्षण बाटेस ते करून केले बाह्ये जी त्यांनी मनाची ठरविले.

दोघे तुम्हारे एक सात नदीच्या काठा-काठाने चालत राहूले. त्यांना बाटेस लहान कोडे उंचवटे लागले. ते पार करून गेल्यावर दूर दोंगरात त्यांना उंटावर बोंडी पिल्ल ठेवून उंटाना ओढून नेत असलेले काही लोक दिसले.

“अद्भुतमा! ते कुटेरेच विलतात रे! बाळवंटात राहणाऱ्या या प्राण्यांकडून मनक बोंडे दोनरातून पाहून नेणे किती धोक्याचे आहे, करानित या लोकांना माहीत वेळील नसेल?” जीवदत्त म्हणाला.

जीवदत्ताचे दोळ्याने संवण्यापूर्वीच एक उंट त्यांच्यावर वळून निघालेला एका स्वारसह जोंगराच्या उतरणीवर राव घडकण तोंडवती बडलाच.

पितृधर्म

विष्णुविराजने आपला हट्ट लाडला नाही.

तो धुव्वा लाडाजकड नेला, प्रेत खाद्या-वर काढून घेतले आणि मीनवने स्मशा-नाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा! दू या राज्याच्या वेळी इतके कष्ट करीत आहेस ते स्वतःच्या स्वर्गासाठी की परोप-कारासाठी, हे नाही कळले मला. कारण मनुष्याचा स्वार्थ वेरित करतो की परमार्थ हे सांगचे केव्हा केव्हा कठीण असते. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला एक गोष्ट सांगतो, लक्ष देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

पण पूर्वी पार्वतीपती नावाचा एक पौर पंडित होता. पंडित विद्यावांच्या सभेत त्याच्या विद्वत्तेचा फार आदर होई. हे कळल्यावर त्या देशाच्या राजाने त्याला एक गांव जोडून म्हणून लिहून दिले.

वेताळाच्या गोष्टी

पार्वतीपतीला धन विद्या आणि प्रतिष्ठा सर्व भरपूर प्राप्त होते. परंतु अपत्य नव्हते म्हणून तो महिमी दुःखी असे. पुढील ब्रत व वैफल्य नेली आणि नवस केले तेव्हा कोठे त्याला एक मुलगा झाला त्याचे नाव त्याने लहानपणीच रामशास्त्री असे ठेवले.

प्रत्येक आईबापाला आपला मुलगा पूर्ण विद्वान व्हावा असे वाटते. पार्वतीपतीला सुद्धा वाट की त्याच्या मुलाने विद्वान होऊन कीर्ती मिळवावी. परंतु त्याची ती इच्छा पूर्ण होण्याची चिन्हे दिसत नव्हती. कारण मुलगा विद्याभ्यासात आगेच राहिला.

तसा रामशास्त्री स्वभावाने सुशील होता. आईवडिलांच्या आज्ञेबाहेर त्याने

कधी कोणतेही काम केले नाही. परंतु त्याला द्याने मुडीमधे दिवी होती ती जो विले विसरून जाई.

पार्वतीपतीला मुलाची ही स्थिती पाहून फार वाईट वाटे. मुलगा उपायगटपु असता तर त्याला त्याने पाऊळ मुठकून शिकविले असते. परंतु रामशास्त्री नित्यनिष्पमितपणे पान लावून अभ्यास करी आणि शिकलेले सर्व विसरून जाई. हळूहळू तो लहानाचा मोठा झाला.

एकदा पार्वतीपतींना एक नाऊमिय त्याला घेतायला आला. चंद्रभट्ट शेजारच्या राजदरबारचा पंडित होता. चंद्रभट्ट आला तेव्हा पार्वतीपती परी नव्हता म्हणून रामशास्त्रीलाच प्राप्ताला वडिलांच्या मित्राचे जादरास्थि करवि लावले.

“काय रे तू पार्वतीपतींचा मुलगा आहेस ना?” चंद्रभट्टने विचारले व रामशास्त्री “हो!” म्हणाला.

परंतु मुलाशी बोलत असता मुलगा मोठा झाला तरी विद्याभ्यासात मागे असल्याचे चंद्रभट्टने ओळखले. थोड्या वेळाने पार्वतीपती परी आला. किम्वेक वर्षांनी दोघे हिने भेटले होते म्हणून परस्परांच्या घरची चवकशी झाली. चंद्रभट्ट म्हणाला: “पार्वतीपती आता जतकरच मी सेवानिवृत्त व्हायचे ठरविले आहे.

उत्तराय झाले, कोणतेही जबाबदारीचे काम होत नाही.”

“परंतु तुम्हा जागी कोणी योग्य पंडित महाराजांना कोठून मिळणार?” पार्वतीपतीने विचारले.

“माझ्याहून जास्त विद्वान पंडित हजर आहे, महाराजांच्या येवला मग मी त्या पदाचा मोठे वास्तविष्वाची गरज काय?” चंद्रभट्टने उत्तर म्हणून विचारले.

“तुम्हाहून योग्य पंडित? कोण आहे बुवा? दरबारात शास्त्रार्थ झाला की काय? आणि आता पराभव झाला म्हणून तु कोण्यात रास घालून निघालास की काय?” पार्वतीपतीने विचारले.

“अरे तसे नाही. आपली रात्री मुलसला दिवो आहे. त्याची विद्वत्ता पाहून महाराज फार खूष झाले आणि महाराजांनी त्याला माझ्या जागेवर नेमायचे ठरविले आहे.” चंद्रभट्ट म्हणाला.

परंतु ते उत्तर ऐकून पार्वतीपतीला आपल्या मुलाच्या विद्याहीनतेबद्दल मनातल्या मनात फार वाईट वाटले.

चंद्रभट्टने ते ओळखले व सहानुभूतीच्या स्वरात म्हणाला: “मला कळेल आहे सर्व परंतु तुला एवढे निराश होण्याचे कारण नाही. त्याच्या नवीवी अखेल ते होईल!”

त्यादिवशी रात्री पार्वतीपती जवायला घसला तेव्हा बायकोला चंद्रभट्टच्या मुलाला दरबारी पंडिताच्या पदावर महाराजांनी नमल्याचे सांगून म्हणाला: “आणि आता आपले हे रत्न! नसता अन्यथा तर मूल झाले नाही. एवढेच वाटले असते. आईबापांचे नाव व राखणारा मुलगा अन्यथा नसता तर बरे झाले असते असे बाटू झगल आहे!”

समशास्त्री ते सर्व बाराबाईन ऐकत होता. त्याला फार वाईट वाटले. त्याच दिवशी रात्री तो पंडित झाल्याशिवाय पुन्हा परी परत वायचे नाही असे मनाची ठरवून पळून गेला.

रामशास्त्रीने सरस्वतीच्या कुपेयिना विद्या येत नाही, हे एकले होते. म्हणून त्याने सरस्वतीची मनीषाचे आराधना करून कित्येक वर्षे खडतर तपस्वर्या केली शेवटी सरस्वती त्याची श्रुती पाहून प्रसन्न झाली व म्हणाली-“मुला! तुला पंडित व्हायचे आहे ना ते पांडित्य तुला मिळेल आणि तुला मुलगा मूर्ख निघेल, परंतु जर का मुलाच्या श्रितासाठी स्वतः तू मूर्ख व्हायला तयार झालास तर तुला मुलगा विद्वान पंडित होईल तुला दोन्हींची काय पाहिजे ते मागून घे!”

रामशास्त्री देवी म्हणाली ते ऐकून विश्वासात पडला काय उत्तर द्यावे हे त्याला

मुझेना पंतु बिनार करून म्हणाला-“माते! मला पंडितच व्हायचे आहे!” सरस्वती तर्थास्तु” म्हणून शंसवनि पावली.

सरस्वतीच्या कृपेने रामशास्त्री विद्वान झाला घडशास्त्रे व घडदर्शन यात त्याचा हात धरून कोणी राहला नाही घरी परत येत असता वाटेत ज्या ज्या राज्यात गेला तेथील दरबारी पंडितांना विकीत आला आपला मुलगा एक विद्वान पंडित होऊन घरी परतलेला पाहून मातापित्याला परमार्थ झाला त्यांनी त्याचे लग्न एका कुलीन सुस्वरूप मुलीशी करून दिले. दोन वर्षांनी रामशास्त्रीला एक मुलगा झाला, मुलगा मोठा होत गेला तसतसे त्याचे गुण पाहून लागले. देवी म्हणाली ते खरे होणार, असे रामशास्त्रीला वाटू लागले. कारण तो मुलगा मूर्ख निघाला त्याच्या-मुळ रामशास्त्रीला पदोपदी अपमान सहन करावा लागी लोक ‘पंडितपुत्र’ म्हणून मुलाची श्रुती करीत ते ऐकून रामशास्त्रीला फारच वाईट वाटू लागले विचार केला, मुलाच्या मूर्खपणाला कारण दुसरा तिसरा कोणी नसून आपण स्वतःच आहो कारण त्यानेच स्वतःसाठी सरस्वतीकडून पांडित्य मागून घेतले होते

मुलाचा मूर्खपणा जास्त जास्त वाढत चाललेला पाहून रामशास्त्रीने पुन्हा सर

स्वतीचे स्मरण केले आणि ती प्रसन्न झाल्यावर तिला म्हणाला- माते! माझ्या मुलाचे बरे व्हायला काही मार्ग बसेल तर सांग!”

“तू आपले सर्व पुष्प-कार्य, पांडित्य आणि सत्शीलवृत्ती मुलासाठी सोडायला तयार झालास तर तुझ्या मुलाचे नक्कीच बरे होईल.”

रामशास्त्रीने ते मान्य केले आणि त्याचा मुलगा दोड्याच विषयात एक दोर पंडित म्हणून प्रसिद्ध झाला त्याची कीर्ती जवळ-पासच्या राज्यांत पसरली. रामशास्त्री स्वतः मूर्ख, वेडा म्हणून ओळखला जाऊ लागला.

शेवशर गीष्ट सांगून वेताळाने विचारले-“राजा! रामशास्त्रीचा हा त्याच म्हणायलाची की स्थाय? त्याला आपला मुलगा पंडित विद्वान व्हावासा वाटत होते तर त्याने प्रथमच सरस्वतीजवळ मुलाला विद्वान करून देण्याचे मागणे का मागून घेतले नाही?” त्याने मुलगा महा मूर्ख

निश्चार असे माहीत असून ही स्वतःसाठी पांडित्य का मागून घेतले? आणि शेवटी पुन्हा मूर्खपणा का मागून घेतला? या प्रश्नाची उत्तरे माहीत असून तू दिली नाहीस तर तुला वाहीतच आहे तुझ्या डोक्याची शोभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतोस.”

त्याचे उत्तर देत विक्रमादित्य म्हणाला-“रामशास्त्रीने पुत्रधर्म पालन करण्यासाठी देवीकडून पांडित्य मागून घेतले आणि पितृधर्म साधण्यासाठी शेवटी पांडित्य मुलाका देऊन त्याचा मूर्खपणा देवीकडून मागून घेतला हा मोठी वरवर विरोधी दिसल्या तरी त्याच्या स्वतःच्या व त्याच्या मुलाच्या हिताच्या ठरल्या त्याने पुत्रधर्म व पितृधर्म दोन्हींचे पालन उत्तम प्रकारे केले.”

अवातचने राजाचे मानसंग होताच वेताळ प्रेताबरोबर अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

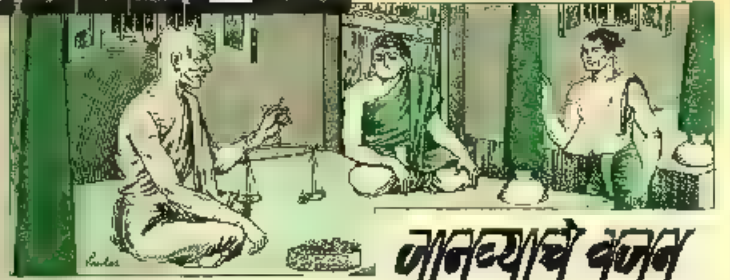
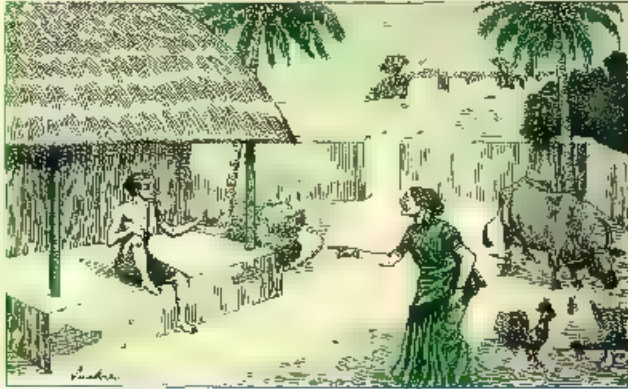

म्हशीची शिंगे

सुप्रसिद्ध परमानंद गुरू आपल्या दोघा शिष्यांना बरोबर घेऊन तीर्थयात्रेस निघाले. वाटेत एका बंगलात त्यांना उतरावे लागले. बंगलाला एक शिष्य लागला आणि दुसरा एका वेळघात लाकडापासून केला. त्याला एक छोपडी विसली. छोपडीत म्हातारी रडत असे. शिष्याने म्हातारीला "थोडे ताक देलं का, भाजी?" विचारले. म्हातारी "हो", म्हणाली. त्या शिष्याची नजर म्हातारीच्या एका पांघ विणण्या म्हाशीवर पडली. त्याने तिला विचारले—'भाजी! तुमच्या त्या म्हाशीची शिंगे किती खंदे आहेत? ती मंत्री तर या घरांतून बाहेर कशी येणार?'"

"वेळ्या! माझी म्हैर भरपूर का ? जाऊन बघो!" म्हातारी म्हणाली.

पहिमा शिष्य रिकाम्या हाताने परत आलेला पाहून परमानंद गुरूने दुसऱ्या शिष्याला पाठविले. तो त्याच म्हातारीच्या घरी ताक मागण्याला गेला. म्हातारीने त्याच्या आधी आलेल्या शिष्याने म्हटले ते त्याला सांगितले. तेव्हा दुसरा शिष्य किंग कळून म्हणाला—'अहो भाजी! तो अक्कलशून्य आहे हो! म्हैर येतो तर तिची शिंगे कापून सुद्धा तिला बाहेर काढावे लागणारच!' ते ऐकून म्हातारीने त्यापावेचीच शिफ्या घेऊन हाकलून लावले.

जानव्याचे वजन

एका गावी एक गरीब ब्राह्मण रहात असे. तो अशिक्षित होता. परंतु त्याला पैसे मिळविण्याचा शोध होता.

एक दिवशी तो ब्राह्मण दुसऱ्या गावी गेला. तेथे एका चौथऱ्यावर एक म्हातारा बसलेला होता. तो जानवी मोजून बिक्रीत असे. तराजूच्या एका पारड्यात तो जानवे ठेवी व दुसऱ्या पारड्यात गिऱ्या-इकडला पैसे टाकण्याला लागे. काही लोक तांद्याची नाणी टाकीत तर काही चांदीची टाकीत परंतु त्या ताऱ्याच्या वजनाची आणि जानव्याच्या वजनाची परस्पर काहीच संबंध नसे. ते पाहून तरुण ब्राह्मण चकित झाला. काही वेळ तो ती कंमत पाहत एका राहळ्या, एण राहळ्याने नाही तेव्हा त्याने त्या म्हातऱ्या ब्राह्मणाला विचारले—'काय हो! मी एक गरीब ब्राह्मण आहे, मला एक जानवे दान म्हणून देता का?'

म्हाताऱ्याने त्याला एक जानवे दिले. ते घेऊन तो गरीब ब्राह्मण त्या वेळाच्या राखाकडे गेला आणि म्हणाला—'महाराज! माझ्याजवळ एक जानवे आहे. मला त्याच्या वजनाएवढे सोने दिलेत तर आपले फार उपकार होईल माझ्यावर.'

राजाने होकार दिला. मंत्र्याने एक ठराजू मागविला. एका पारड्यात जानवे व दुसऱ्यात सोने ठेवून वजन करून पाहिले परंतु जानव्याचे पारडे झालीच राहले. मंत्र्याने जाणली थोडे सोने टाकले. तरी जानव्याचे पारडे खालचे खालीच. मंत्री थोडे थोडे सोने टाकीत गेला तरी जानव्याचे पारडे जाण्वि हावलेना.

तेव्हा राजा व मंत्री परस्परकडे चकित होऊन पाहू लागले. मंत्र्याला एक उपाय सुचला. तो ब्राह्मणाला म्हणाला—'हे पहा! जेवणाची वेळ झाली आहे. तेव्हा जेवून

ध्या त्यांतून वर पुन्हा ज्ञानव्याचे वजन करायला. असे सांगून मंत्र्याने ब्राह्मणा-समोरच त्याच्या जंबणासाठी पावभर तांदूळ आणून ते पादुकांत घातले. पावघेर तांदूळाने वजन बरोबर ज्ञानव्याइतके असल्याचे आढळले. त्या तांदूळाचा भात मिळवून ब्राह्मणाला जेवामला पादुकांनी धरवस्था झाली. ब्राह्मणाला पोटभर जेवा-यला मिळाले.

तेव्हा मंत्री राजाला ऐकू जाईल इतक्या हळू स्वराने म्हणाला-“महाराज! मला वाटलं होते तसेच घडलं हा ब्राह्मण ज्ञानचे पेऊन आला आहे त्यात एक विशेष आहे. ब्राह्मणाच्या मनाचे समाधान झाले पाहिजे पावभर तांदूळाचा भात ब्राह्मणाला लागतो म्हणून बरोबर पावघेर तांदूळ ज्ञानव्याच्या वजनाएवढे झाले. सोन्याने पोट भरणे शक्यच नव्हते, अनाचे समाधान व्हायला पोटभर अन्न हेच मुख्य असते आपण किती सोने घातले असते तरी ज्ञानव्याचे वजन जास्तच राहिले असते.”

“हो, पण आपण ज्ञानव्याच्या वजनाने सोने कायचे कळू केले आहे ना? राजाने विचारले

“ते मी पाहून बघेन” मंत्री म्हणाला. ब्राह्मण जेवणखाण आटोपून थोडा वेळ वामकुडी करून आला आणि म्हणाला-“मला ज्ञानव्याच्या वजना एवढं सोने देऊन निरोप द्या, महाराज!”

मंत्री म्हणाला-“तुम्हाला ज्ञानव्याच्या वजनाएवढे सोने विसं तार ते तुम्हाला घरी नेणं अशक्य होईल. वाटेत चोर मामट छुड्याडून घेऊन जातील. तुम्ही स्वतःच पाहिलेच, ज्ञानव्याचे वजन पानसोर सावळा-एवढं आहे. दररोज राववाड्यात यऊन जवून जाय तुम्हाला वाटईल की तुम्हाला तेवढं सोने हवे आहे? तुम्हीच ठरवा.”

ब्राह्मणाने विचार कैला, ज्ञानव्याचे वजन फार तर पाव घेर सोन्या एवढेच होणार तो म्हणाला-“महाराज! मला दररोज पोटभर जेवामला मिळाले की माझे समाधान होईल!”

हयपयबाव

एका राजाला एक मुक्ली होती. ती फार गप्पिष्ट होती. राजाने असे बाहीर केले की जो कोणी तिला हजरजबाबीत निकोल त्याच्याशी निचे लग्न करून देण्यात येईल आणि वर्षे राज्य हुडा म्हणून देण्यात येईल. तिरनिराळ्या रेशातले तरुणयुवक दूरदुरून आले परंतु एकालाही राजकन्येस जिकण्यात यश मिळाले नाही.

शेवटी राजा कंटाळला. त्याने राज-कन्येच्या प्रस्नांची उत्तरे देऊन शकणाराचे कान तापलेल्या सळईने भाजून काढले जातील अशी शट घातली.

राजकुमारीच्या लग्नाची गोष्ट ऐकून विषं भाऊ राजधानीला निघाले. वाटेत त्यांना एक मेलेली मैना दिसली. तिसऱ्या भावाने तिला उचलून घेतले आणि विचारले-“सांगा मला काय सापडले?” दोघे भाऊ त्याला म्हणाले-“वे रे फकून!

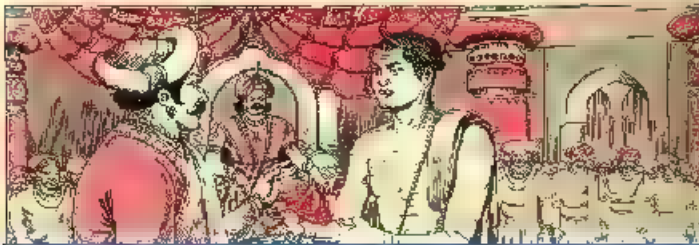
काय करणार ही मेलेली मैना बरोबर नेऊन?”

“कदाचित काही तरी उपयोग होईल?” असे सांगून धाकट्या भावाने तिला बरोबर नेण्याचे ठरविले.

थोडे अंतर चालून गेल्यावर त्याला कसल्या तरी रेशांचे एक पुढकं सापडले. आणखी पुढे गेल्यावर जमाने खापर एवढ्याची खोन झिगे, लाकडी खुटी आणि जुना बूट अशा वस्तू मिळाल्या. खरे वस्तू तरी त्यांचा उपयोग होईल असा विचार करून त्याने ठेवून घेतल्या.

राजधानीत पोचल्यावर राजाने मोठ्या भावाला राजकन्येशी बोलायला बोलाविले. तो म्हणाला-“राजाचा दिवस किती छान आहे! हवा येथे कशी उबेची आहे नाही?”

“उबेचीच काय, चटका बघेल चांगला.” असे सांगून राजकन्येने शकॉटीकडे बोट

दाखविल. दोन सळ्या सापत ठेवलेल्या होत्या त्या पाहून मोठ्या भावाची बोवरीच कळली. त्याच्या कानाला दोन चटके दिले गेले दुसऱ्या भावाची एण मीच गत झाली

तिसरा म्हणाला—“आजचा विनस किती छान वाहे! आज हवेत उष्मा नाही की थंडी नाही”

राजकुमारी कोकोटीकडे बोट दाखवून म्हणाली “तय पहा, उष्माच नव्हे, चटका बसेल हाकी उष्णता आहे!”

“त्यात सैनेला काज भाजून काढता येईल!” तिसरा भाऊ म्हणाला

“तिच्या अंगाच्या चिखरचा होऊन जातील!” राजकन्या म्हणाली

“या रेजांनी त्या बांधून किंवा सिवून ठेवता येतील.” धाकटा म्हणाला.

“रेखा घेले होऊन जातील.” राजकन्या म्हणाली

“काकडाची ही खुटी पाचरासारखी आत घालून घट्ट करता येईल” धाकटा म्हणाला.

“त्या पक्ष्याची कवी वाहू लागेल” राजकन्या म्हणाली

“या खापरान ती घरून ठेवता येईल.” धाकटा म्हणाला.

“तू प्रत्येक गोष्टीचे काही तरी चाकडे उत्तर देतो आहेस!” राजकन्या म्हणाली.

‘साव्या उत्तरात चाकडेपणा याहून जास्त आहे का?’ असे म्हणत धाकट्याने शिग दाखविले

“हे नाही धात्री पूर्वी कधी पाहिले!” राजकन्या म्हणाली.

“तसे आणकी एक आहे.” असे म्हणत धाकट्याने दुसरे शिग दाखविले.

“तू हारमोल म्हणून मनास फार दवतो आहेस!” राजकन्या म्हणाली

“मी नाही. या खाली जे येईल ते दवते” धाकट्याने जुना बूट दाखविला.

राजकुमारीने आपली हार मानली. राजास तिचा विवाह धाकट्या भावाशी करून देऊन त्याला अर्धे राज्य दिले

चौर्य कला

फार प्राचीनकाळातली ही गोष्ट आहे, राजाच्या दरवाऱ्यात एक विद्वान पंडित रहात असे. तो बबदर्थेन व बब्याख्यांत पारंगत होता. एकदा दरबारात या गोष्टी-वर बराच वादविवाद झाला की चौशब्द कला एकाहून एक वरचढ आहेत. “परंतु त्या सर्वांत चौर्यकला ही कठीण आहे,” असे तो पंडित म्हणाला.

ते ऐकून राजाला आश्चर्याबरोबर राग पच आला. हो म्हणाला—“ती हौ कशी? कारण जो मूर्ख असतो आणि ज्वाला कुचरी एक ही कला येत नाही तीच चोरी करतो. चोरी करण्यात तशी मोठी कला आहे, असे आम्हांला नाही वाटत.”

पंडित म्हणाला—“या गोष्टीबद्दल वाद-विवाद करण्यापेक्षा प्रत्यक्ष अनुभव घेऊन पहावा, अशी माझी सूचना आहे. कोठचा मुख्यवान वस्तूच नव्हे तर सामान्य वस्तूची

चोरी करणेवेली कष्टसाध्य असते. पाहिजे-तर आपण स्वतः अनुभव घेऊन पहावा” राजाने ती गोष्ट मान्य केली

महाराज आपण राजसी वाटात गेल्यास श्रीमंत मनुष्य कोटेल ही वस्तू मागितल्या बरोबर देईल. चोरी करण्याची गरजच राहणार नाही. म्हणून एक सामान्य चोरा-सारखा पोशाख घेऊनच जाऊन कितपत यश येते, हे पाहिले पाहिजे. कोणाला कळल्याशिवाय, किंवा कुणा शिसायांची सुद्धा मजूर चुकवून चोरी करतां वाली तरच ती सरी चोरी. म्हणून आपण सामान्य देवातच आप्याची कृपा करावी” पंडिताने तुचबिने

महाराजांना ती गोष्ट बटली त्यांनी तोडला कोठ्याची पूढ घोकून मळकट पाणेरचे कपट पातळ बाणि चोरी करायला निघाले

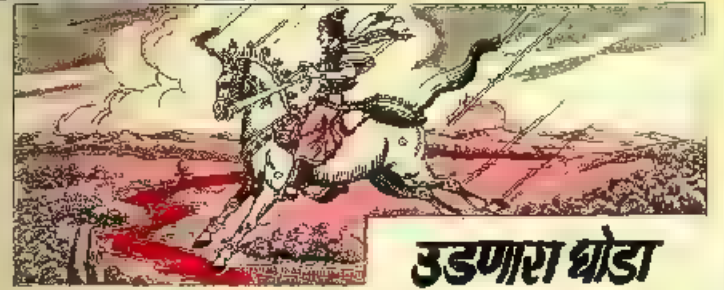
महाराज प्रथम श्रीमंतांच्या बस्तीत गेले. परंतु त्यांना एकाही घरात शिरणे शक्य झाले नाही. घराच्या चारी बाजूला मोठ-मोठ्या किल्लेबजा तट होता आणि दिडी बरबाण्यावर तसलेच पाहारेकरी उभे होते. महाराजांनी विचार केला की अशा घरात आता प्रवेश मिळणे अशक्य.

त्यानंतर राजाने विचार केला की पडितान मोठ्या घरातच चोरी केली पाहिजे असे काही खाशिले नव्हते तेव्हा बरबाण्या घरी चोरी केली तरी काय हरकत आहे? म्हणून राजा बरीबाण्या बस्तीकडे बघला. तो कुंभारबाब्यांचा आला. साने क्षोपबचांनी दारे आवून बंद होती परंतु एका क्षोपडी सभोर मडकी एकावर एक रचून ठेवलेली होती राजाने एक मडके पोरून त्याचे ठरविले.

राजाला अगदी वरचे मडके लहान वाटले; म्हणून त्याने मधलेच एक बेताचे मोठे मडके काढण्याचा प्रयत्न केला. परंतु वरची मडकी अल्याद काढून ठेवण्या ऐवजी

त्याने एका हाताने वरची मडकी उचलून मधले मडके काढण्याचा प्रयत्न केला. परंतु ती मडकी घसरून त्याच्या अंगावर पडली. राजा खाली पडला व मडकी त्याच्यावर पडली. मडकी पडल्याचा आवाज ऐकून कुंभार जागा झाला आणि "बोर, बोर" म्हणून ओरडला. बस्तीतले सर्व लोक आगे झाले. कोणी राजाला ओळखले नाही. म्हणून राजाला त्यांनी खूप बडविल आणि शिव्या दिल्या—“लुच्चा, बोर कुठला! मडकी चोरायला आला होता. एका मडक्यासखी इतकी मडकी कोडलीस! मांब तुला राजाकडून चांगला पोंप देववितो.”

राजा माफी मागून कसातरी जीव वाचवून राजवाड्यात परत आला. दुसऱ्या दिवशी बरबारी पडिताला बोलावून राजा म्हणाला—“तुम्ही म्हणालात ते सरे आहे. प्रत्यक्ष अनुभवाने मला कळले की चोरी मुद्दा एक कटाच आहे आणि ती मुद्दा कष्टसाध्यच आहे!”

उडणारा घोडा

[२]

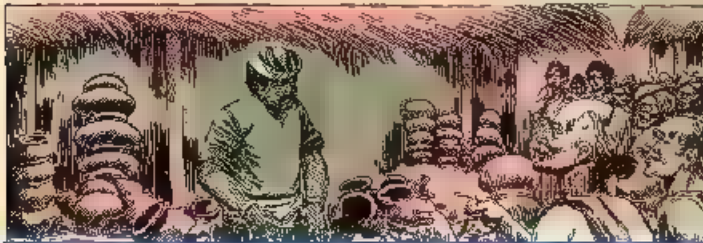
तिकडे साहजबादा कमाळ ठाकडी घोड्या-

वर उडत आकाशात दूर जात होता. त्याला आपण कोडे जातो आहो, हे देखील कळत नव्हते. आपण सूर्यावर की चंद्रावर जातो आहो असे त्याला वाटले. आपण घोड्यात सांपडलो आपण घाईत उतरायचे कसे हे त्या कारागिराला विचारले नाही. कदाचित त्या घोरड्याने आपल्याला ठार करण्यासाठीच हे केले असावे. आपल्यापुढे त्याच्या लक्षात विभक्त आले असे त्याला वाटले असावे. आकाशात वर न्यायला जसे एक बटण आहे, तसे जमीनीवर उतर-वायला मुद्दा कोडे तरी नक्कीच बटण असेल पाहिजे. असा विचार करून त्याचा जेथेथे हात पोचत होता तेथे त्याने वाचपून पाहिले. क्षोभियाखाली एका जागी एक बटण त्याच्या हाताला लागले.

त्याने ते बटण दाबल्याबरोबर घोडा खाली उतरू लागला. त्याचा बेस कमी झाला आणि घोड्या वेळाने कोणत्याही प्रकारचा विवासा भोका व होता घोडा खाली जमिनीवर उतरला. साहजबाद्याच्या जिवात जीव आला.

आता साहजबाद्याला जीव वाचल्याबद्दलच नव्हे तर घोड्याचे सर्व गुणित कळल्याबद्दल आनंद वाटला. त्याने बराच वेळ घोड्यावर असून बरे उडण्याची व उतरण्याची आणि हळू व वेगाने त्याला उडवायची संवय करून घेतली. घोड्याला कसे बळवायचे हे देखील शिकून घेतले. आता त्या यंत्राच्या घोड्याचे सर्व गुणित त्याला कळले होते त्याला परमानंद झाला.

तो पुन्हा घोड्यावर बसला आणि सर्वोत्तम देश व प्रदेश पहात निसर्गाचा

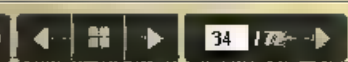
आनंद घेत आकाशात बराच वेळ गमती-खातर उडत राहला

काही वेळाने त्याला एक सुंदर शहर दिसले. त्या शहरात उत्तराच्या ठराविले. त्या शहरात मोठमोठ्या सुंदर इमारती होत्या आणि शहराच्या चारी बाजूला गालिब्यासारखे हिरवेगळे सुंदर गवत असलेली मैदाने दिसली. कित्येक ओढी वहात होते. सर्व दृश्य कसे मोहक होते. शहराच्याला ते शहर पाहण्याच्या मोह आवरेना त्याने शहरावर बराच वेळ धिरट्या घातल्या मगून मगून एकादे सुंदर वृक्ष पाहण्यासाठी त्याने घोडा आकाशातच अवांती घांवविला.

सूर्यास्ताची वेळ होत आलेली पाहून त्याने त्या शहरात उत्तराच्या ठराविले. ती रात्रभर त्या शहरात राहावे आणि बुसत्या दिवशी स्वदेशी परतणे मसा विचार करून तो खाली उतरून लागला. उत्तराच्यासाठी शहराच्या मध्यभागी त्याने सोयीची एक जंज इमारत मिळवली. त्या इमारतीच्या चारी बाजूला तट होता व सराला सुंदर वृक्ष वण होते. बाळीस एक सखल निघो पाहरेदार तटाच्या मुख्य दारावर पाहरेदार बेल होते.

हळूहळू काळोख पडू लागला कोणाला कळू दिल्याशिवाय त्या महालाच्या गच्चीवर उतरायचे आणि सर्व लोक शांतपणे सोपेपर्यंत तेवंच बसून राहायचे त्याने ठराविले. त्याला बूक लागली होती व तहान प्रथम खूप लागली होती. कारण, मरून निवण्यापूर्वी काहीत आण्येपि झाले नव्हते. त्याने विचार केला इतक्या मोठ्या महालात त्याला कायका व्यामला नक्कीच मिळेल. तो घोड्याला तेथेच गच्चीवर ठेवून जिना उतरून खाली जाऊ लागला. त्याला महालाच्या चारी बाजूला अंगणात संगमरमर दगडाची फरशी दिसली. तो महाल फारच सुंदर होता परंतु चिटपाखळ ही विसले नाही सगळीकडे मुकमुकाद होता म्हणून त्याने बर गच्चीवर जाऊन आपल्या

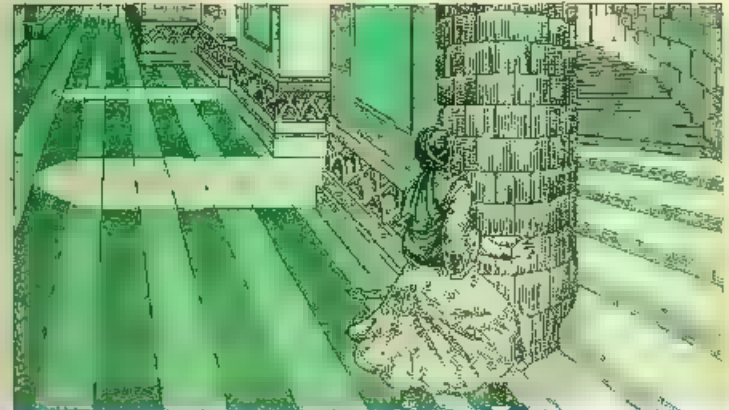

उत्तराच्या बाजूला बाजूला जाऊन महालाच्या एक विचार त्याच्या मनात आला. सकाळी उठून घरी निघून गेले की झाले, असे त्याला वाटले.

असा विचार करून कमाल गच्चीवर जाण्यासाठी जिना चढू लागला त्याच वेळी त्या महालात त्याला दूर एका बागी दिव्याचा उजेड दिसला तो पुन्हा मागे वळला आणि जिना उतरून उजडाच्या दिशेने चालू लागला तो मशालीचा उजेड होता मशालीच्या बाजूला एक तिथी खूबा शिपाई घांरत पडला होता. विसांयला बुतासारखा होता तो. तो अंत पुरात जाण्याच्या दारा-समीर आडवा ओपला होता मशालीच्या उजेडात त्याच्या तलवारीची मूठ चकचकत

होती. त्याच्या बाव्याची पिशवी दूर एका बाजूला जमिनीवर पडलेली होती

त्या भयंकर माणसाला पाहून कपालने एकदा देवाचे माथ घांतेले आणि पिशवी दूर नऊन त्याला खायला जे काही मिळाले ते बकाबका खाऊन टाकले. एका बागी ध्यायचे पाणी वहात होते, त्याने पाणी पिऊन घेतले त्याने पुन्हा रिकामी पिशवी होती त्या बागी तशीच ठेवून विली आणि पाहरेदाराच्या म्यानंतली उल्लवार हळूच काढून घेऊन फार सावधगिरीने महालात पाऊल टाकले. एका दारावर मसमलीचा पडदा टाकलेला होता. तो पडदा बाजूला माऊन कमाल दुसऱ्याच एका खोलीत शिरला. त्या खोलीत हस्तीदंती पलगावर

सुंदर ननशी केलेली होती त्यावर हिरे व माणिक्ये जडलेली होती. त्या पलंगा-जवळ जाऊन कमालने पाहिले. एक अत्यंत रूपवती तरुण स्त्री झोपलेली होती पलंगाच्या चारी बाजूला जमिनीवर गुलाम बायका झोपलेल्या होत्या

त्या पलंगावर झोपलेल्या तरुण स्त्रीचे रूप पाहून कमाल देहमान विसरला परिणामाचा विचार केल्याशिवाय त्याने पलंगाच्या अगदी जवळ जाऊन बायसपणाने त्या स्त्रीचा उजव्या हाताचा मुका घेतला झाले, ती स्त्री दबकून जागी झाली. तिला समोर एक तरुण पुरुष उभा असलेला विसला. तिने विचारले- 'कोण तू? कोठून आलास?

"सुंदरी! मी तुम्हा गुलाम-दास-आहे. तुम्हा अपरूप सौंदर्य या डोळेघांती पाहून मी स्वतःला आवकू शकलो नाही" कमाल म्हणाला

"तुला थंथे कोणी पाठविले?' त्या स्त्रीने विचारले

"अल्लान पाठविले. माझ्या दैवान पाठविले!" कमाल म्हणाला.

ते उत्तर ऐकून ती मुळीच बाबरली नाही ती एक राजकन्या होती. तिचे नाव शाहजादी सन्स उल गहर होते. म्हणाली- "तुच नाही का काळ माझ्याशी विवाह करण्याच्या हेतूने आला होतास? परंतु तो नर-एक अवतारच होता गोरिला माकडाच्या जातीचा माझ्या बाबांनी त्याला साफ

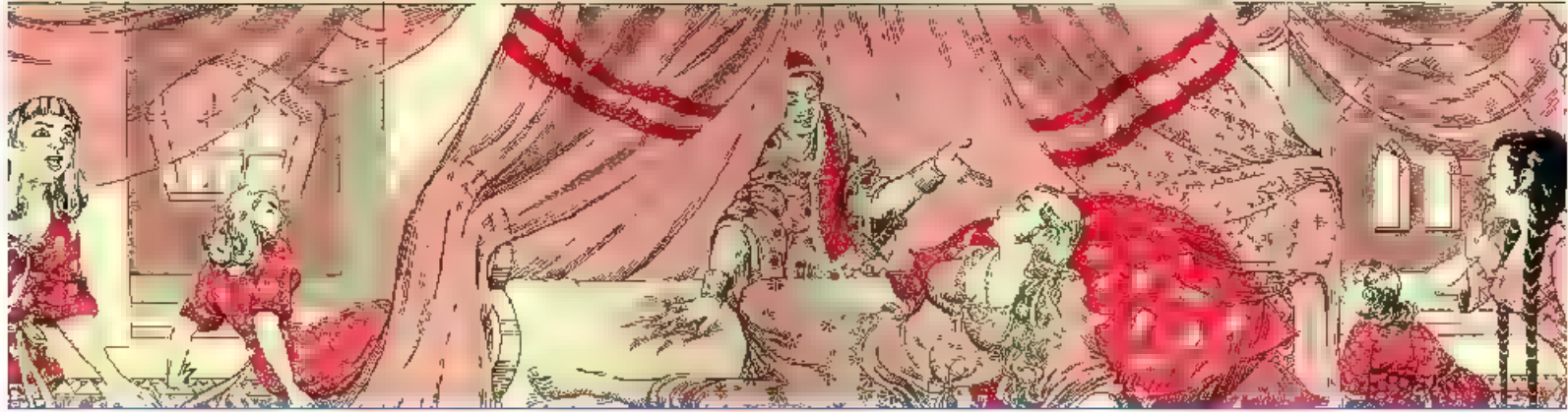
मकार दिला होता पण तू तर विराळाच दिसतो आहेस स्वर्गातून उतरलेल्या देवा सारखा सुंदर तुला पाहून मला "अने म्हणत ती शाहजादी पलंगावरून उठली आणि सद्गज निभेयपणे कमालच्या खांद्यावर टोके ठवून त्याला विलगून उभी राहली त्याच वेळी गुलाम दासीच्या हांपा मोंडल्या. 'शाहजादी! कोण हे? त्यांनी विचारले.

"माझी झोप मोंडली तेव्हां समोर उभा होता हा स्वर्गातून उतरलेला पुरुष कदाचित माझ्याशी लग्नाच्या हेतूने काळ आलेला राजकुमार असावा' राजकुमारी म्हणाली तेव्हां सर्व गुलाम दासी म्हणाल्या- "नाही हो, हे कोणी दुसरेच दिसत आहेत

हे तर कामदेवाचे अवतारच वाटतात कवल आला होता तो तर तुमचा गुलाम होण्यासाठीच सुद्धा नव्हता"

स्थानंतर दामो घोरत पडलेल्या खुजा पाहरेकऱ्याला जाग करून रागावल्या- "शाहजादी झोपलेल्या असता एक परपुरुष अंत पुरात कसा वंकू शकला?'

खुजा निघा पाहरेदार बायकून उठला आणि म्यानतून तलवार काढण्यासाठी त्याचा उजवा हात मुठीकड गला परंतु म्यानंत तलवारच नव्हती ती शाहजादीच्या खोलीत आला व कमालला पाहून थर-थर कापू लागला कांपऱ्या आवाजात म्हणाला- "आपण कोण? बोला मनुष्य की राक्षस?

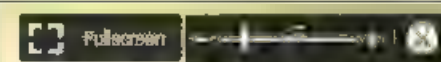

कमालने तसेवर दाखवून विचारले-
'मुर्शी! तुझे एवढे घाडस? एक शाह-
जाचा फातून राखस म्हणतोस? मी
सुलतानाचा जांवई आहे. शाहजादीची
माझा विवाह झाला आहे. म्हणून मला
अंतःपुरात प्रवेश आहे''

शाहजादा! याक करा काम घरात!
असे म्हणत सुलतानाकडे धावत पळत गेला
आणि पाय धरून माफी मागित म्हणाला-
"जहापनाह! धावा, शाहजादीचे रक्षण
करावे. कोणीतरी सैतान राखस अंतःपुरात
शाहजादाचे सोंग करून शिरला आहे!"

सुलतानाला राग आला. त्या पाहारे-
दाराचे डोळे तत्क्षण उडवावे असे त्याला

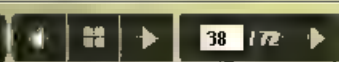

वाटले. म्हणाला-"मुर्शी! तो सैतान आत
शिरला तेव्हा तू काय करीत होतास?
घोरेत पडला होतास?" त्यानंतर सुलतान
धावत पळत शाहजादीच्या म्हालाकडे
गेला

मुलान दासी महालाच्या दारावर बर-
बर कापत उभ्या होताना सुलतानाने त्यांना
विचारले-"शाहजादी कोठे आहे, काय
करते आहे?"

"पालक! आम्ही शोपलो होतो काय
हाल आम्हाला कळले नाही आम्ही शोप
मांडलो तेव्हा एक सुंदर तरुण पुरुष शाह-
जादीजवळ बोलत असलेला आम्हाला
दिसला इतक्या सुंदर पुरुषाला आम्ही
आयुष्यभरात कधी पाहिले नाही आम्ही
विचारल्यावर ते म्हणाले, आपणच वीराना
विवाह करून दिला आहे ते कोण आहेत,
आम्हांला माहीत नाही परंतु दिसायला व
वागवयला ते सज्जन दिसले."

ते ऐकून सुलतानाच्या मनातली शंका
थोडी कमी झाली त्याने पडवा बाजूला
सारून आत डोकावून पाहिले एक तरुण
शाहजादीची बाळंत वेश्या असल्या दिसला
आपली मुलगी अशी बागावी हे सुलता-
नाला मुळीच आवडले नाही त्याला भवकर
राग आला वलवान उभेसून तो पुढे गेला
कमालला शाहजादीकडून तो सुलतान

असल्याचे कळले तेव्हा तो मुद्रा तलवार
उभेसून इंदूरुदाला तयार झाला सुलतान
जायच्या जागी बसकला कपाळ पुढे येत
असलेला पाहून सुलतानाने तलवार म्यानंत
ठेवली आणि विचारले-"कोण रे तू?
मनुष्य आहेस की रौप्य सैतान?"

तेव्हा कमल थोड्याशा कडक सव्यात
म्हणाला-"आपण माझ्या बरोबरीचे आहो
असे मानून आणि आपली मुलगी मुलीन
बराण्यातली आहे हे ओळखून मी आपणावर
घार करीत नाही. नाहीतर इराण देशाचा
शाहजादा असला अपमान कधीच सहन
करणार नाही. मी एका साण्यात
तुम्हांला परलोकात पोचते केले असते
तसात ठेवा।"

ते ऐकून सुलतानाला दहशत असल्या-
सारखे झाले आणि मुलीला एक चांगला
वर चालून आल्याबद्दल आनंद पण वाटला
नंतर स्वतःचा थोडे शयन सुलतान
म्हणाला-"तू शाहजादा आहे म्हणतोस
तर आम्ही बोलाविल्याशिवाय किंवा
आम्हांला आणखी सूचना दिल्याशिवाय तू
सरळ अंतःपुरात कसा काय शिरलास? तू
माझ्या मुलीला माझ्या नक्ळत भेटून
आमच्या कुळाचा कळकित केलेस! कियेक
राजकुमारांनी माझ्या मुलीशी लग्न
करण्याची इच्छा प्रगट केली होती. परंतु

मी नकार दिल्या होता मग तू, मी तिच्याशी
तुम्हा विवाह करून दिला आहे छोटे का
बोललास? मी माझ्या नोकरांकरवी तुझ्या
धरीराची खांडे खांडे करून टाकली तर
माझा हात धरणाऱा येव कोण आहे, सांग!"

"तुमच्या या ओळखठपणाकडे पाहून
मला आश्चर्याबरोबर हसू येते आहे तुमच्या
मुलीला माझ्यापुढे जास्त योग्य वर मिळेल
असे का वाटते, आहे तुम्हांला? माझ्यापुढे
जास्त साहसी आणि श्रीमंत माणसाला
तुम्ही आयुष्यभरात कोठे पाहिले आहे
का?" कमालने विचारले

'तू म्हणतोस त्यात सत्याचा घोडा
असा असू शकेल परंतु माझ्या मुलीशी

लून करावयाचेच असेल तर काजी आणि साक्षीदारांसमोर करावे लागेल. आमच्या चालीरीतीप्रमाणे हा विवाह झाला नाही तर आमच्या कुळाला कलक लागेल” सुलतान म्हणाला.

“आपण म्हणालात ते बरोबर झाले, परंतु घोड्या वेळापूरी तुम्ही आपल्या शिष्यांना बोलावणार होतं त्यांना बोलाविले असते तर कलक लागला नसता का?” म्हणून मी सांगतो ते करण्या व्यतिरिक्त दुसरा मार्ग तुम्हाला राहिलेला नाही, हे लक्षात असू द्या” कमाल म्हणाला.

“बोळ, तुझे काय म्हणजे आहे?” सुलतानाने विचारले.

कमाल म्हणाला-“तुम्हाला दोनच गोष्टी शक्य आहेत. एकतर माझ्याशी व्हावा उभे रहा परंतु त्यात तुम्ही हारलात तर तुम्हाला आपले सर्व राज्य मला जावे लागेल. नाही तर मला आजची रात्र राजकुमारीच्या महालात काढायला मनाई असता काय? तसे उजाडल्यावर आपण

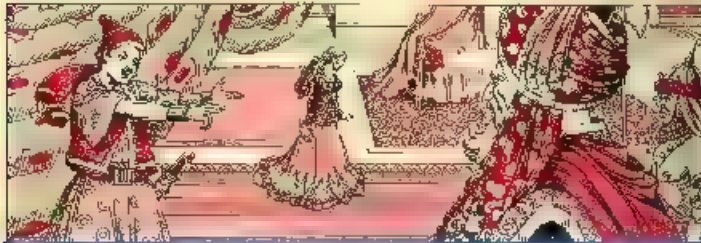
आपली सर्व फौज मला करून न्यायला पाठवा”

“माझ्या पदरी चाळीस हजारचे सैन्य आहे त्याशिवाय माझे मुलाम आणि गुलाबांचे मुलाम मिळून आणखी चाळीस हजार आहेत. ऐंशी हजार सैनिकांची युद्ध करण्यास तुझ्याजवळ फौज कोठे आहे?”

“ठोक, उजाडल्यापूरी आपण सैन्य मला करून नेण्यासाठी उभे करावे आणि सैन्याला सांगायचे की मी ग्राहजखीशी लून करणार आहे त्यासाठी मी एकटा त्या सर्वांची बुद्धाला उभा राहीन परंतु त्यांनी मला ठार केले तर आपले गुप्ति जगजगतीर होईल. आणि मी त्या सर्वांना ठार करून युद्धात यशाची झाली तर आपला जांबई महा पराक्रमी असल्याची आपली खातरी होईल” कमाल म्हणाला.

कमालच्या एवढ्या वाकड्याला मुळाशी कोणते गुप्ति आहे, हे सुलतानाला कळले नाही तरी त्याने ती गोष्ट मान्य केली.

(चलू)

उत्तम इनाम

एक राजा आपल्या दिवाणखान्यात बसून काही कायदपत्रे पहात होता तेव्हा एका कवीने येऊन त्या राजाची स्तुती करून एक कविता रचली ‘हे प्रतापी शकवती! इबासारखे जायचे तेज आहे, वगैरे!’

त्या राजाला असला तोंडपुजेपणा आवडत नसे. त्याने आपल्या दहिनेवारासा बोनावून त्या कवीला छंदरूपचे ठायला सांगितले तेव्हा कवीला अप्रपार आनंद झाला त्याने राजाची तुलना कुबेर आणि कर्णाला करून आपली एक कविता म्हणून दाखविली.

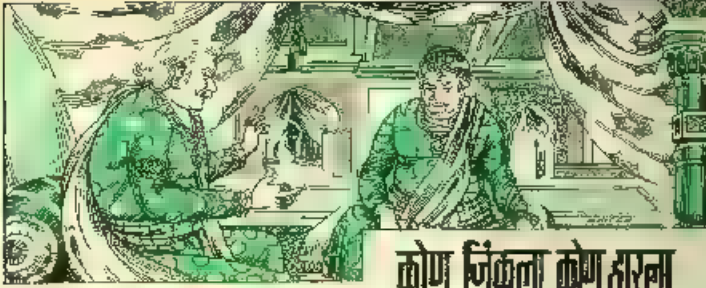
राजाने राब आला तरी त्याने दहिनेवारासा हाक काढून “छंदर नाही तुजारे रूपने द्यावे” असे सांगितले.

दहिनेवारासाने त्या कवीला बाहेर बसवल्या सांगून राजाला येऊन विचारले- “महाराज कवीखराना शब्द द्यावे की हजार?”

अरे, जे कायचे ते मी हिसे! तू कायची गरज नाही त्यांनी माझा खोटा स्तुतिपाठ केला, मी देखील खोटे गोष्ट बोधून खूब केले जातां द्यावे काय आहे?” राजा म्हणाला.

—श्री ना. आ. आश्रम

कोण जिंकला कोण हरला

महमदशाहच्या राजाला दोन राण्या होत्या. दोघांनी एकामेकी बिनशी आणि एकामेकी एकमेक मुलगा झाला. एकाचे नाव अमरसिंह आणि दुसऱ्याचे जयसिंह ठेवण्यात आले.

दोघे सुंदर होते आणि शौर्यपराक्रमात ही परस्परस्पर्धा बरोबरी करीत. विद्याभ्यासातही दोघे सारखे होते. युद्धकलेत आणि शस्त्रास्त्रविद्येतही दोघांनी सरखी प्रगती केली होती परंतु एका गोष्टीत दोघात फरक होता. अमरसिंह घोडेस्वारी आणि खड्गयुद्धात प्रवीण होता तर जयसिंह हत्तीच्या स्वारीत आणि मल्लयुद्धात निपुण होता. दोघांचे परस्परस्पर्धे सळ्या भावांसारखे प्रेम होते.

राजाचा वृद्धापकाळ जवळ आला होता. दोघां मुलांपैकी कोणाला आपला वारस करून राज्यकारभार त्याच्या हाती द्यावा,

हा प्रश्न राजासमोर उभा होता. कारण दोघांचा जन्म एकाच वेळी झाला होता आणि लहानपणातून हा प्रश्न करत राहिले होते. शक्य नव्हते राज्याचे दोघे वाटे करून देणं पण राजाला आवडत नव्हते. म्हणून राजाने दोघांच्या योग्यतेची परीक्षा करून जास्त योग्य ठरेल त्याला आपली वडील देण्याचे ठरविले. राजाने ही गोष्ट मंत्र्यांच्या सल्ल्याने ठरविली होती. परंतु परीक्षा घेऊन अधिक योग्य कोण हे कसे ठरवायचे हे त्यांना कळत नाही. त्यामुळे एक प्रस्ताव होता.

परंतु दोघां राजकुमारांना हे सर्व कळले नाही. महाराजांसमोर असा काही प्रश्न उभा राहला असेल या गोष्टीची त्यांना कल्पनादेखील नव्हती.

त्याच सुमारास कौशिक बंधूय राज-कन्येच्या स्वयंवराची तयारी चालू होती.

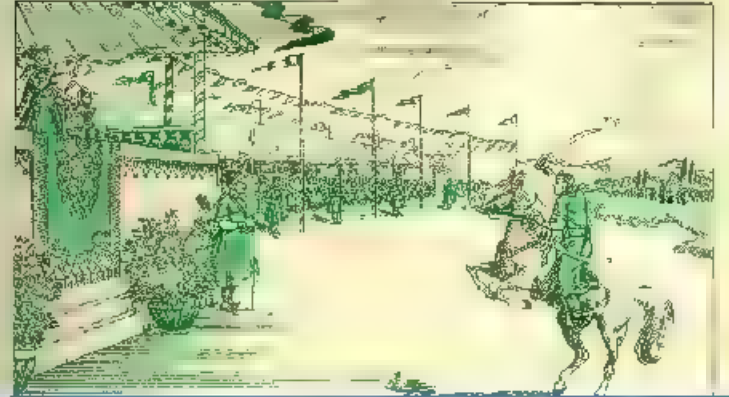
कौशिक राजाने राजकन्येच्या स्वयंवरासाठी विविध कलांच्या कलावंतांना ठेवून त्या सर्वांत जो सर्व प्रथम येईल त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह होईल, असे जाहीर केले होते.

ते कळल्यावर राजाने आपल्या दोघां मुलांना त्या स्वयंवराच्या वेळी बघावोटीत भाग घेण्यास पाठविण्याचा विचार केला. दोघांपैकी जो कोणी सर्व प्रथम ठरेल त्याच्याशी त्या राजकन्येचा विवाह होईल व तोच आपल्या घादीला वारस ठरेल या हेतूने राजाने दोघां मुलांना कौशिकनगरी पाठविले.

स्वयंवरात भाग घेण्यासाठी अनेक राज-कुमार वृद्धाच्या देशातून आले होते.

आपल्या वडिलांच्या आज्ञेप्रमाणे अमरसिंह व जयसिंह दोघांनी सर्व स्पर्धात भाग घेऊन त्या शिकल्या घोडे तमलमान विजयी ठरले. यात त्या दोघां मध्ये बघा-ओढ सुरू झाली. तेव्हा घोडेस्वारीत आणि खड्गयुद्धात जयसिंह विजयी झाला आणि हत्तीची स्वारी आणि मल्लयुद्ध दोघांमध्ये जयसिंह विजयी ठरला म्हणून परीक्षकांच्या मनाने दोघे समसमान विजयी ठरले.

आता कौशिकराजासमोर राजकन्येचा विवाह कोणाशी करून द्यायचा हा प्रश्न उभा राहला. त्याने आपला निर्णय देण्यासाठी तीन दिवसांचा अवधी ठेवला आणि सर्व राजकुमारांना त्यांच्या त्यांच्या निवास-स्थानी पाठवून दिले.

त्यानंतर कौशिकराजाने आपल्या मंत्र्यांच्या सल्ल्याने दवडी फिटविली की "जो काणी तरुण अमरसिंह आणि जयसिंह या दोघांपैकी जास्त योग्य कोण आहे हे समजावून सांगू शकेल त्याच्याशी आपल्या पुढच्या मुलीचे लग्न करून देऊन त्याला अर्धे राज्य दिले जाईल."

ही दवडी ऐकून दुसऱ्या विवशी एक मुनी व त्याचा एक शिष्य राजाच्या दरबारात आले. मुनी म्हणाले—“महाराज! आपल्यासमोर जो प्रश्न उभा राहला आहे तो माझा ह्या शिष्य सोडवील!”

राजाने तो प्रश्न कसा सुटेल, विचारले तेव्हा त्या मुनीचा शिष्य राजाला म्हणाला—“महाराज! अमरसिंह घोडंस्वारी आणि खड्गयुद्धात जयसिंहहून जास्त योग्य आहे, परंतु हत्तीच्या स्वारीत आणि मल्लयुद्धात कमी योग्य ठरला आहे. परंतु हत्तीवर अस्त्रारहित वीरपेक्षा घोड्यावरचा खड्गधारी वीर जास्त योग्य नाही का? शिवाय वोडा उड्या भाडून हत्तीवर सुटून

पट्ट लावेल, परंतु हत्तीवरचा वीर घोड्यावरच्या खड्गधारी वीराला कोणत्याही परिस्थितीत ठार करू शकणार नाही! या उलट हत्तीवरच्या मल्ल स्वाराला घोड्यावरचा खड्गधारी वीर तक्कीच ठार करू शकेल म्हणून जयसिंहापेक्षा अमरसिंहच जास्त योग्य नाही का?”

हा तर्क मान्य करावा लागला राजाला प्रश्न सुटल्याचा आनंद झाला.

दुसऱ्या क्षणाला मुनीने आणि त्याच्या शिष्याने आपापली सॉंग ठाकली आणि आपल्या लज्या रूपात प्रगट झाले. अमरसिंहाने मुनिवेष धारण केला होता तर जयसिंहाने शिष्याचे सॉंग घेतले होते.

कौशिक राजाने आपल्या दांढी मुलीचा विवाह दोघां राजकुमारांशी करून दिला आणि जयसिंहला अर्धे राज्य दिले.

या स्वयंवराबरोबर प्रगथदेशाच्या राजासमोरचा प्रश्न पण झालोआप सुटल्या त्याने अमरसिंहाला आपला वारस नेमून त्याचा राज्याभिषेक करून दिला.

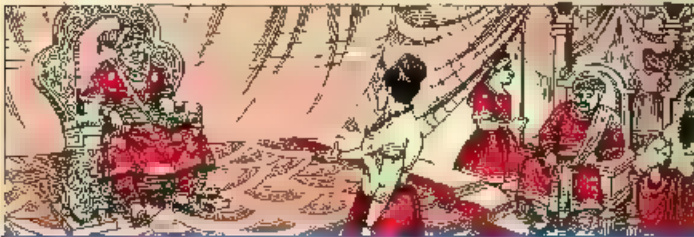
अधिक आदर का?

एका गावी दुष्काळ पडल्याची विन्हे विशू लागली होती. म्हणून त्या भावस्थ धुक व्यापारी स्वस्तात धान्य मिळणार्या देशात धान्य खरेदीसाठी निघाला. त्याच्याबरोबर एक चांभार कातड्याच्या खरेदीसाठी पण निघाला.

वाटेत एका जागी दोघे एका मुनीच्या आश्रमात उतरले. मुनीने, कां कोणता ठाऊक, व्यापाऱ्याचा! आस्त वादस्तकार केजा दोघे धान्य व कातड्याची खरेदी करून परत आले. तेव्हादेखील दोघे त्याचा मुनीच्या आश्रमात उतरले. या क्षेपेस मुनीने चांभाराच जास्त आदस्तकार केला.

घोषांता त्या गोष्टीचे आश्चर्य वाटले व त्यांनी पुढील त्याचे कारण विचारले.

तेव्हा मुनी म्हणाला—“जेव्हाही 'तुम्ही' त्या देशात मुनी आहे म्हणून पुष्कळ धान्य खरेदी करण्याचा विचार करून गेला होता. परंतु चांभाराने विचार केला होता की त्या देशात दुष्काळ असेल व पुष्कळ जणांचे मरत असतील. म्हणून मी जातोआ तुमचा अधिक आदस्तकार केला. परंतु परत येतांना तुम्ही दुष्काळात धान्य जास्त किमतीवर विकता घेईल या विचाराने आलात. परंतु चांभार लोकांजवळ वहाणा व पादब्राण विकत घणपाहूनक घन असेल असे समजावून या ते मुली होणेत या हेतुने परतला. म्हणून मी या खंयचा व्यापार जास्त आदस्तकार केला.

मुनार्जवम

महाराज संभ्रमूळ यांना दोन मुलगे होते दोघांचा स्वभाव परस्पर विरुद्ध होता मोठा मुलगा शंकर गुप्त धूर्त, कपटी, क्रूर आणि कठोर हृदयाचा होता तो शत्रूच्या भुंदात असला म्हणजे वाटेकडे ते काम करायला सिद्ध वसे या जळट धाकटा मुलगा शंखर सरळ स्वभावाचा, धर्मभीरू आणि वयाळू होता.

अर्थातच, यामुळे शंकरगुप्ताचा स्वभाव दरबारी लोकांना किंवा प्रजेला मुळीच आवडत नसे. तरी तो मोठा मुलगा होता आणि रीतीप्रमाणे गादीला वारस होता याशिवाय तो राजाचा लाडका होता परंतु स्वतः संन्यासाला व दरबारी लोकांना धाकटा शंखरच वास्तव जावड कारण हो स्वभावाने शांत होता.

ही गोष्ट जणजाहीर होमी आणि प्रजा व दरबारी धाकट्या राजकुमाराची निःसंकोच

पणे वाखाणणी करीत म्हणून शंकरगुप्ताच्या मनात शंखरगुप्त द्विषणी मत्सर आणि द्वेषभाव वाढत गेला त्याने शंखरगुप्ताचा कांटा दूर करण्याचे यत्नाशी ठरविले.

शंकरगुप्ताला महाराजांनी फार लाडक्या ठेवले होते त्याच्या क्रूरपणाला महाराज पराक्रम मानीत आणि दयाळू स्वभावाच्या शंखर गुप्ताला केवळ भितरा मानून त्याला कमी लक्षित.

मत्सरानीने पेटलेल्या शंकरगुप्ताने आपल्या धाकट्या भावाचा शंभट करावचे ठरवून आपल्या काही अनुयायांच्या सल्ल्याने एक कारस्थान केले. एक दिवशी त्याने शंखरला शिकारीस बरोबर घेऊन सांगितले, दोघे घोड्यावर बसून शिकारीला निघाले. दोघे दाट बगलातून जात असता शंकरगुप्ताने पाठीमागून शंखरगुप्तावर तलवारीने बार केला.

परंतु शंखरगुप्त सावध होता त्याने ऐन वेळी हाडाला लांबत असलेल्या केलोला ओंबकळून तो बार चुकविला त्याच वेळी त्याचा घोडा माने फिरला आणि शंकरगुप्ताच्या घोड्यावर अचानकपणे आदळला म्हणून शंकरगुप्ताना थोड्याने मागच्या बाजूने पाय वर करून शंकरगुप्ताला धाली टाकले त्या गडबडीत शंखर गुप्तानी तळनाट उलटी जमिनीवर पडून बिछळला त्याही होती तलवारीने टोक वर होते. शंकरगुप्त नमका त्या तलवारीवर जाऊन आवळला आणि त्राणच्या जागी दार झाला.

इतक्यात शंकरगुप्ताने सार्वासार तेथे आले. शंखरची तळवारी शंकरगुप्तच्या काळजात घुसलेली त्यांना दिसली तेव्हा शंखर जाडावळून उतळून शेजारी उभा होता.

या सर्व प्रकारात मूळ गोष्ट लपली आणि ज्याचा खून होणार होता त्या गिरपराम शंखरगुप्तवर भावाचा वध करण्याचा आरोप लावण्यात आला, त्याला निर्दोशी साबित करण्यास पुराजा तय्यार की कोणी साक्षीदार वर नव्हता त्याने जे बडले ते सरे सरे सांगितले पण ते सर्व कपोलकल्पित असल्याचे मानून न्यायाधिशाने त्याला मृत्युदंडाची शिक्षा देऊन दिली.

पुढच्या शुक्रवारी दहा धनुष्यारी वीरांना द्याऊन एका अंगी त्याला बाणाने वध करून ठार करण्याची शिक्षा देण्याची आवश्यकता करण्यात आली.

त्या देशाच्या पद्धतीप्रमाणे सेनापतीने टाकलेला समाल अग्निनीवर पडल्याबरोबर धनुष्यारी वीरांनी वण मोडायचा नियम होता आणि जर ठरवयावेळी काही कारणास्तव ठरल्या वेळेवर शिक्षा दिली गेली नाही तर आरोपीला मुदका द्यावी असा देखील नियम होता.

मर्फी व इतर द्रव्यारी लोकांप्रमाणे सेनापतीला देखील शंखर फार आवडे त्याला आपल्या हाती मरण संपार या

गोष्टीचे सेनापतीला फार वाईट वाटत होते. आपण आपल्या हाताने तांबडा रमाल टाकून राजकुमाराच्या वधासाठी खूण करावयाची आहे, या विचाराने त्याला खार्णपिणं मुचेना व सोप येईल.

परंतु त्याला तो नियम आठवला की ठरल्या वेळी काही कारणास्तव शिक्षा दिली गेली नाही तर आरोपी सुटतो. पण ती वेळ टळणार कधी? तेव्हा त्याला दरवारी जादुगार इंद्रनाथाची मूर्त घेण्याची गोष्ट सुचली. तो त्याला भेटला आणि त्याने त्याला “काही भाग काढतोस का?” विचारले.

इंद्रनाथने एक तांबडा हात रमाल घेऊन त्याच्या एका टोकाला एक वीसभर लांब पावळ रबराच्या पट्टीचे एक टोक दोन्याने सिबून टाकले. रबराचे दुसरे टोक उजव्या हाताच्या बाहीच्या आत अशातन्हेने शिबून ठेवले की बाहीत रमाल गेला तर बाहेरून विसणार नाही आणि रमाल धरून रबराची पट्टी ओढली गेली तरी फक्त रमालच

बाहेर दिसेल व रमाल सोडल्याबरोबर तो खाली जमिनीवर न पडता बाहीत शिरून नाहीसा होईल.

सुकुबार उजाडला. वधस्थाली सर्व तयारी होती. सेनापती लाल रमाल हातात धरून ठरलेल्या जागी उभा राहला. धनुष्यारी रमाल खाली केव्हा पडही याची वाट पहात नेम घेऊन उभे होते. सूर्य बरोबर डोक्यावर धाला. सेनापतीने रमाल सोडला परंतु रमाल जमिनीवर पडलाच नाही व अदृश्य झाला. धनुष्यारी व जमा झालेली गर्दी आश्चर्यचकित होऊन रमाल कोठे गेला हे पहात उभी राहली.

दंड देण्याची वेळ टळली आणि शेर-मुस्तला दिली गेलेली मृत्यु दंडाची शिक्षा रद्द झाली. प्रजा संस्तरणा अथथ्यकार करू लागली. राजाला आनंद झाला की देवानेच आपल्या मुलाला वांचविले.

सेनापती व इंद्रनाथ मात्र परस्परांकडे शिमत करून पहात होते.

येथेत मनाचा शेतकरी

एकदा एक शेतकरी आपल्या शेतात नांगरत असता नांगराचा फाळ कसाला तरी लागला आणि 'लक्ष्मण' असा नावाज झाला. शेतकऱ्याने ती आपा लपून पाहिली. नव्हे! त्याला कांशाची एक हुडी दिसली. हुडीत सोन्याच्या मोहरा होत्या.

हुडी धरून सोने पाहून शेतकऱ्याला काय करू आणि काय न करू भेदे झाले. त्याने विचार केला एवढे सोने असल्यावर आपल्याला करम वाटेल ते करता येईल. आपण आता श्रीमंत झालो आहो. परंतु हत्के सोने जवळ असणे धोक्याचे आहे. चोर दंगेडा घालून सोने पकडून जातील व कदाचित आपला जीव धोक्यात पडेल.

काय करावे त्याला सुवेना न्यायाधिका- कडे नेऊन हे सोने जमा करून ठेवले तर मग काही धोका नाही असा विचार करून तो न्यायाधिकाकडे धावत गेला आणि

म्हणाला—“आपण एकदा माझ्या शेताकडे येण्याचा कष्ट करू काळ का?”

दोघे कांशाची हुडी पुरली होती तिकडे निघाले. वाटेत शेतकऱ्याचे मन बदलले. त्याने न्यायाधिकाला विचारले—“काम हो. माझ्याकडे दोन दौल आहेत. त्यातला चांगला बैल कोणता, सांगू शकाल का?”

ते एकूण न्यायाधिकाला राग झाला आणि काही उत्तर दिल्याशिवाय परतला. काही वेळ शेतकरी विचार करू लागला—“मी तरी किती मूर्ख आहे? हे सर्व सोने न्यायाधिकाला देऊन टाकले असते म्हणजे कसली काळजी उरली नसती. आता एवढे सोने लपवू तरी कांठ?” ती दिवसभर त्याच विचारातबसून राहला.

सूर्यास्ताच्या सुमारास न्यायाधीश कचे- रीचे काम संपवून घरी निघाला असता शेतकऱ्याने त्याला पाहिले. तो पुन्हा जवळ

जाऊन म्हणाला—“आपण पुन्हा एकदा माझ्या शेतापर्यंत येऊ शकाल का?”

न्यायाधिशाने विचार केला विचारा कोणत्या तरी शकतात खरोखरच संपुडला असता तो त्या शेतकऱ्याबरोबर सध्या शेतात गेला परंतु त्या अवधीत शेतकऱ्याचे मन पुन्हा बदलले. तो न्यायाधिशाला म्हणाला—“काही नाही, मी काळ जाल नांगरल आणि आंबेदेखीस नांगरले. दोन्ही पैकी कोणते चांगले नांगरल गेल असे आपल मत आहे?”

न्यायाधीश ही प्रश्न ऐकून आणि याचे दोळे फिरलेले दिसते आहे असा विचार करून तेथून काही उत्तर दिल्याशिवाय तेथून निघून गेला न्यायाधीश निघून

गल्याचरु शेतकरी विचार करू लागला—‘मी तरी किती वेडा आहे? न्यायाधि शाच्या हातात सर्व सोने देऊन मोकळा झालो नसतो का?’

शेवटी त्याने एका पोल्यात ती सोन्याची हुंडी ठेवली आणि उचलून घेऊन घरी गेला

घरी पोल्यावर शेतकरी आपल्या बाय कोला म्हणाला—‘जा जरा जेलांना वाचून ये कशी? त्यांना गवत घालून दाणा दे लावला मला न्यायाधिशकड जायच आहे’

नवऱ्याने खांडावरचे पोते उतरून ठेवले नाही आणि आपल्याला हुकूम साद लावलेला पाहून बायकोला आवडले नाही

पोल्यात काही तरी आहे, माझ्यापासून लपविण्याचा विचार बसतो आहे, असा विचार करून ती नवऱ्याला म्हणाली—

मला नाही ये कळत, तुम्हीच जावा जेलांना, मी मागीला बांधते आणि तिचे दूध काढते वतर तुम्हांला काय वाटेल तिकडे जा आणि या

नाइलाजाने शेतकऱ्याने पोते एका जागी ठेवून दिले आणि जेलांना वाचून दाणापाणी पहायला गेला तिकडे शेतकऱ्याच्या बाय कोने पोल्यात काय आहे ते पाहून तो हुडा बाहेर काढला आणि तो सोप्यात भरलेला आहे हे ओळखून नवऱ्याच्या हाती लागणार नाही अशा जागी लपवून ठेवला. नंतर हुंड्याच्या आकृती एवढा शोचसा दगड

हुडकून पोल्यात ठेवून पोल्याचे तोंड पडिल्या सारखे वाचून ठेवून दिले.

शेतकरी काय आटोपून आला आणि पोते खांडावर घेऊन सरळ न्यायाधिशाला घरी गेला म्हणाला—“माफ करा मी आपल्याला दोनदा वाच दिला, परंतु आपल्याला एक चांगलीशी भेट घेऊन आलो आहे

न्यायाधिशाला वाटल की असेल एखादा भोपळा किंवा असेच काही, त्याने पोते उघडून पाहिले, आत एक मोठा दगड होता. तो पाहून न्यायाधीश न शेतकरी दोघे वक्रित झाले

न्यायाधिशाला वाटल की शेतकऱ्याच्या या निक्षेपण्याचे काही तरी विशेष कारण

असले पाहिजे त्यान त्याला अंधार कोठडीत बंद करून ठेवायला सांगितले आणि हा झोपल्यावर काही नव्हतलो ना एकून लिहून ठेवायला झिपायांचा सांगितले.

शंतकरी अंधार कोठडीत बसून हातवारे करीत बडबडत होता—“कंठ मोट भांड होते? हुंवा होता हुंवा आणि त्यात घेने!”

नोकरांनी न्यायाधिकाऱ्या शंतकरी जे काही बडबडला, बाऊन सांगितले न्यायाधिकाऱ्याने शंतकरीला बोलावून विचारले “काय रे, रात्री नू हातवारे करून काही तरी मोजीव मापीत होतास! काय होते ते?”

शेतकऱ्याला थोडा भीर आला. तो न्यायाधिकाऱ्या म्हणाला—“मालक! मी आपल्यालाच मापीत माजीत होतो. जायलं होके एवढे मींढे आहे पोट एवढे आहे मान एवढी लाब आहे!”

ते ऐकून न्यायाधिकाऱ्याला राग आला त्याने नोकरांना हुकूम दिला ‘जारे घाला फांशी या!’

नोकर शेतकऱ्याला फांशीच्या जागी घेऊन गेले त्याला फळीवर उभा करून न्यायाधिकाऱ्याला फांशी दाखवला तेव्हा शंतकरी म्हणाला—“बांवा बांवा! न्यायाधिकाऱ्याला एक गळट सांगायची राहिली आहे.”

नोकरांनी शेतकऱ्याला आपली शेवटची इच्छा न्यायाधिकाऱ्यासमोर प्रगट करण्यासाठी आणले.

न्यायाधिकाऱ्याने त्याला विचारले—“काय रे, पुन्हा काय काम आहे माझ्याजवळ?”

“नाही साहेब! आपले नोकर माझ्या गळटाला गळफांस घालू लागले होते. पण त्यांना गळफांस लावला तर खासोच्छास घेता येईल ना मला? बंद होणार तर नाही?” शेतकऱ्याने विचारले.

शंतकरी म्हणाला ते एकून न्यायाधीश जोरजोराने हसू लागला. म्हणाला—“या खुळ्याला सोडा!”

नंतर शेतकरी घरी निघून गेला. बायकोने संभाळून ठेवलेले सोने त्याला आयुष्यभर पुरले.

महाभारत

धृतराष्ट्राने देखील दुर्योधनाला मुंड करेल्यास

धोका बसल्याचे समजावून सांगितले. परंतु त्याने त्याची फिकीर केली नाही. सभेत उपस्थित सर्वांची युद्ध दृष्टीने शक्य नाही, या गोंष्टीची खात्री झाली.

धृतराष्ट्राने गुप्तपणे सजयला बोलावून विचारले—‘सजया! तुला कौरव आणि पांडव दोघांच्या बलाबलाची सांगली करण्या आहे. पांडवांच्या बाजूने युद्धोत्साह किती आहे. हे जास्त दलित होण आहे, सांग’

संजय म्हणाला—‘राजा! मी याविषयी एकापास काहीच बोलत नाही. व्यास महर्षी आणि गांधारी यांच्या समक्ष सर्व खरे खरे ते सांगतो त्यांना बोलवायला कोनाला तरी पाठवा.

घोडवा वेळान व्यासमुनी आणि गांधारी आले. तेव्हा संजय म्हणाला—‘राजा! कृष्ण व अर्जुन दोघे अनवारी पुरुष आहेत त्रिलोकाने एकत्र होऊन कृष्णाशी करायचे तरी ते बळक नाही तसा तो सामान्य मानवासारखाच पूर्त जागत आहे’

‘परंतु मुलाच हे कसे कळले? मला बरे कळले नाही?’ धृतराष्ट्राने विचारले.

‘राजा! हू सामस वृत्तीचा आहेस म्हणून ज्ञानहीन आहेस. मी ज्ञानचक्षूने हे सर्व पहात आहे! ज्ञानचक्षूमुळेच मला कृष्णाचा महिमा कळला.’ संजय म्हणाला.

तेव्हा व्यास मुनी धृतराष्ट्राला म्हणाले—‘धृतराष्ट्रा! कृष्णाच्या अगाध मुण्याविषयी फार आवेद आहे संजयाला कृष्णाविषयी

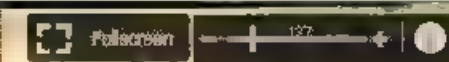

पूर्णमान आहे. "म्हणून तू माझ्या म्हणण्याप्रमाणे वागलास तर तुझे हित होईल."

तिकडे उपलाब्ध नगरीत युधिष्ठिर श्रीकृष्णाशी त्याच वेळी बोलत होता. तो कृष्णाला म्हणाला-"कृष्णा! याच वेळी यामच्या मित्रबांधवांनी आम्हाला भयत केली पाहिजे. तू आमच्या सखा व मित्र आहेस तुझ्या अरकशावरच आम्ही कौरवांचा नाश करण्याचे ठरविले आहे. आमच्या रक्षणाचा भार तुझ्यावरच आहे."

कृष्ण म्हणाला-"युधिष्ठिरा! तुला जे काही सांगायलाचे असेल अगदी निर्भीडपणे सांग. तुझ्या इच्छेप्रमाणे सर्व काम करण्याची जबाबदारी मी घेतो."

ते ऐकून युधिष्ठिर म्हणाला-"कृष्णा! तू सज्याच्या तोंडी सर्व ऐकले आहेस. धृतराष्ट्र काकांना आम्हाला जे काही सांगायलाचे होते ते सज्याने सांगितले आहे. काकांच्या मनात मोठ्याने धर केल आहे. आमचे राज्य आम्हाला न देतां आमच्याशी ते संधी करू पहात आहेत. धृतराष्ट्र काकांच्या सत्य भावनेबाबत विश्वास ठेवून आम्ही इतके दिवस जनघात भोगला. परंतु ते दुर्योधनाच्या इच्छेविरुद्ध काही करायला तयार विसत नाहीत. मी आपल्या भातेला, भावंडांना आणि पत्नीला कष्टच जास्त दिले. मी तरी फक्त पांच बांधावर पक्ष होईन असेदेखील सांगून पाठविजे. परंतु काका त्यालामुद्धां करून होत नाहीत. वारिध्यापेक्षा भय बरे! आम्ही क्षत्रिय धर्म सोडला आणि इतरांचा धर्म स्वीकारला तर ते बरोबर होणार नाही आम्हाला शांतताच हवी आहे. परंतु ते शक्य नसेल तर मुझाला आम्ही तयार जाही. या परिस्थितीत तुम्ही काय करतां येईल, तूच सांग."

कृष्ण म्हणाला-"राजा! माझ्या इच्छेसमोर तुम्ही पांडव आणि कौरव सारखे जाहा. म्हणून दोघांचे हित व्हावे हा हेतू ठेवूनच मी कौरवांच्या दखारी जाईन. तुझ्या मनासारखे मी कौरवांचे मन बदल

शकलो आणि दोघांमध्ये समेट घडवून आणू शकलो तर ते एक पुण्यकार्यच ठरेल!"

युधिष्ठिर म्हणाला-"दुर्योधन हट्टी आहे तो तुझे म्हणणे कदापी मानणार नाही. त्याला पाठिमा देणारे इतर लोकदेखील त्याच्या विरुद्ध काही बोलणार नाहीत. अशा लोकांमध्ये तू जाण्याचे वाढस करणे मला बरोबर वाटत नाही. तुझ्यावर काही अनपेक्षित प्रसंग झाला तर ते आम्हांपैकी कोणत्याच स्वपणार नाही."

कृष्ण त्याच्या मनाचे समाधान करण्यासाठी म्हणाला-"युधिष्ठिरा! मी दुर्योधनाला आणि त्याच्या अनुयायांना ओळखत का नाही? कोणी माझ्या वाटेला आऊं लागला तर त्यांची नांगी मोडण्या पुरेसे सामर्थ्य बांध्यात आहे. परंतु जर आपण युद्ध बांधविण्याचा प्रयत्न केला नाही तर लोक आपल्याला दोष देतील म्हणून मी तिकडे जाणे अत्यावश्यक आहे."

'तुझे म्हणणे लोडण्याची शक्ती माझ्यात नाही. तू साध्य झाल्यास समेट घडवून आण. तुला यश येना हीच माझी इच्छा आहे.' युधिष्ठिर म्हणाला.

कृष्ण युधिष्ठिराच्या मनाचे तात्विक करण्यासाठी पुन्हा म्हणाला 'युधिष्ठिरा! तू धमचि दालन गरीत झाला आहेस. तरी कौरवांनी तुझ्यापेक्षा वेद करावयाचे ठरविले

आहे. क्षत्रियाचा धर्म पुढ करणे हा आहे मीक मागणे नाही. यश किंवा अपयश हे देवाधीन आहे कौरवांनी अनेक राजांशी बरेच विजयापासून सत्य केले आहे म्हणून ते समेटाला तयार होतील असे मला वाटत नाही. त्यांनी तुमच्यावर जे अन्याय व अत्याचार केले आहेत त्याबद्दल त्यांना खोडादेखील पश्चात्ताप वाटत नव्हते. मग तू त्यांच्याविषयी सहानुभूती दाखविण्याचे कारण नाही. तू धृतराष्ट्राविषयी नी अज्ञा व विश्वास देवावीत झाला आहेस तो बरोबर नाही. मी कौरवसमेट तुझ्या धर्मबद्धांची जाणीव करून देईन आणि तुझ्याविषयी त्यांच्या मनात गौरसमज असेल तर

तो दूर करीन तुला कोणत्याही प्रकारचे नुकसान सहन करावे लागू नये आणि समेट घडून यावा यासाठीच मी प्रयत्न करीन परंतु एकंदरीत युद्ध टाळणे शक्य नाही, दुर्घोषाने जिवंत असेपर्यंत तुझे राज्य तुला मिळण शक्य नाही म्हणून तू युद्धाची तयारी चालू ठेव.

नंतर भीम कुण्याला म्हणाला—“कुण्या! तू कौरवसभेत शिष्टाईला जाणे बरीच आहे तू सर्वसमय दुर्घोषनाच्या ओळखात क्षळक्षळीत यंजन चालून शांतिस्थापनेसाठी त्याचे मन वळव, त्याच्याशी थोडे सलोख्यानेच बोलवे लागणार. आमच्या यंजनावर कोणत्याही प्रकारचे मोठे शकट येणार नाही

याचा यत्न कर. आम्हांला युद्ध करण्याची इच्छा नाही, आम्हांला शांतिताच हवी आहे.”

भीम म्हणाला ते ऐकून कुण्य बकितच झाला भीमाला इतके शांत व गंभीरपणे बोलतांना त्यांनी कधी पाहिले नव्हते. त्याचा मुदोत्साह थंड पडला की काय अशी एक धाका कुण्याच्या मनसब येऊन गेली. म्हणून त्याचा क्रोधाने इज्वळित करण्याच्या हेतूने कुण्य म्हणाला—“भीमा! अरे तूच का बोलतो आहेस हे? तू मावळला आहेस वाटते, दुर्घोषानेच जफाट सैन्य पाहून? घृतराष्ट्राच्या दुष्ट मुलांचा वध करण्याची प्रतिज्ञा तू विसरलास की काय? दुर्घोषानाच्या वधाच्या गोष्टी तुझ्या वल्गनाच होत्या की काय? बाब तू शांतिस्थापनेच्या गोष्टी बोलू लागला आहेस? मोठीच तुझी बुद्धी अष्ट झालेली दिसते आहे कोठे गेला तुला तो सर्व पराक्रम? ‘भय’ आणि ‘भीम’ दोन्ही शब्द परस्पर विरोधी आहेत! तुझ्या सारखा मोगूस स्वतःच्या पराक्रमाने मिळविलेल्या वैभवविवाहा इतर योगविकासाकडे हुकूनदेखील पाहणार नाही!”

ते ऐकून भीमाला राग आला म्हणाला—“कुण्या! तू तरी अर्धाचा अनर्थन करू लागलास की रे! मला युद्ध नवीं आहे, असे कां वाटले तुला? इतके दिवस मला जवळून पाहून देखील तू मला बरोबर

ओळखले नाहीस, असेच म्हणावे लागेल मला चांगलं ओळखणारा असे बोलवच शक्य नाही. तर मग ऐक, मला काय म्हणावयाचे आहे ते. माझ्या अंगात जी शक्ती आहे आणि पौरुष आहे ते सामान्य नाही माझ्या हातात सांपडलेला जवू किती ही वलिष्ठ असला तरी जिवंत धुटणार नाही. युद्ध झालेच तर माझा पराक्रम तुला प्रत्यक्षच पहायला मिळेल आपला हा भरत वध निर्मूल होऊ नये या हेतूने मी शांतिस्थापनेच्या गोष्टी बोललो होतो.”

भीम म्हणाला ते ऐकून कुण्य संदंभित करीत म्हणाला—‘भीमा! तुझे निदा करण्याच्या हेतूने मी ते बोललो नव्हतो. तुझ्या बलपराक्रमाची पारख मला तुझ्याहून जास्त आहे. मी कौरव सभेत तुमचे हित होईल बाबि शांतिस्थापनामुळा घडल असाच यत्न करणार आहे. परंतु मला यश आले नाही तर युद्ध होणारच तुझ्या मनात काय आहे हे जाणून घेण्यासाठी ते बोललो होतो.”

त्यानंतर अर्जुनाने या शब्दात आपले मत दिले—“कुण्या! कौरवसभेत काय बोलावचे हे शुचिष्ठिरदादाने सांगितलेच आहे. कौरव शांतिस्थापनेस तयार होणार नाहीत असेच मला वाटते. तरी प्रयत्न करणे आपले कर्तव्य आहे. आपसांत सज्ज होऊ शकले

तर प्रयत्न करून पहा. आमचे हित व अहित आमच्यापेक्षा जास्त तुलाच माहीत आहे.”

“अर्जुना! मला जे काही करावयाचे आहे ते मी करीनच. अर्जुनी आणि कर्ण यांचा विरोध असतां दुर्घोषाने समेटास कसा तयार होईल? माझे असे मत आहे की शुचिष्ठिराने मला शांतिस्थापनेसाठी पाठविले आहे, असे सांगताच कामा नये. तुला दुर्घोषानाचा स्वभाव माहीतच आहे तो युद्धाशिवाय एक दीक्षनर जसोत तुझा देणार नाही.”

नंतर नकुलाने आपले मत विले म्हणाला—“कुण्या! माझ्या बडील कर्णभी सांगायचे

हे सर्व सांगितले आहे. मी सहानुभूतीने तोंडी मोटा घालू नये असे दृष्टित नाही. आपल्या म्हणण्या प्रमाणे कदाचित ते समेटाला तयार होणार नाहीत. परिस्थितीप्रमाणे माणसाचे विचारस्थिती बदलतात. कालि-स्थापना हीच अकाली नाही तर कठोर सत्याला तोंड देणे भागच आहे.”

सहदेव म्हणाला—“मुष्टिप्रहार दावाने धर्मावरण केले आहे. तरी माझ्या बते बुद्ध बहावे असेच तु कर. कोरबांनी बुद्ध टाळण्याचा प्रयत्न केला तरी बुद्ध होईल असाच अंल कर.”

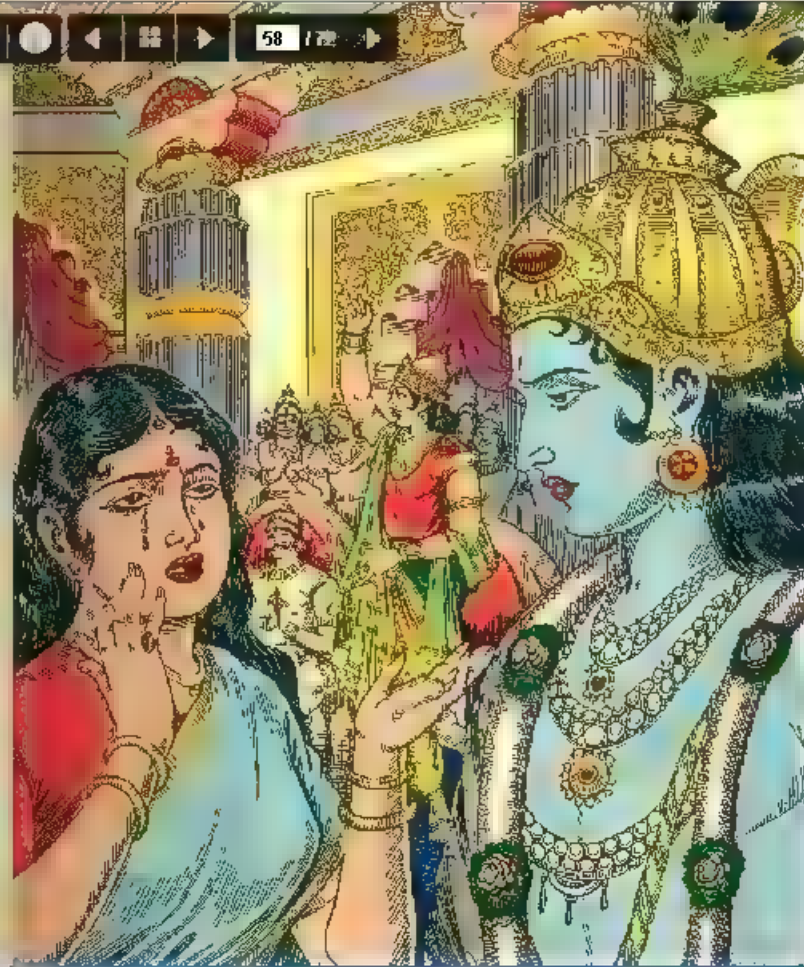
सात्यकीने सहदेवाचे अनुमोदन केले. पांडवांच्या बाजूने युद्धास आलेल्या सर्व

योद्ध्यांनी सात्यकीच्या म्हणण्याला दुजोरा दिला.

तेव्हा द्रौपदी मनोतले दुःख व्यक्त करीत म्हणाली—“दादा! ज्येष्ठ पांडुपुत्राने पांच गांधावर त्याच्या सनाचे समाधान होईल असे सांगितले आणि दुर्योधनाने साफ नकार दिला. माझ्या बते आम्हाला हक्काने मिळणारे सर्व राज्य मिळेपर्यंत तू संघीला भान्यता देता काय नये! पांडवांच्या हाती कोरबांचा बंध निश्चित आहे व तेच माझ्या बते उचित व योग्य आहे. आम्हाला अपमान करणारा दुर्योधन आणि त्याचा धाकटा भाऊ दुःशासन नचाप जिवंत कसा राहूला? सघी बाता करताना माझ्या केसाची आठ-वण असू दे, कोरबांसमोर ज्या गोष्टी बडस्या त्या तू विचरलास तर नाहीस? त्या दुष्टाचे दोन्ही हात कापले जाईपर्यंत आम्हाला अंतरात्मा सांत होणार नाही.”

कुष्माण्ठ द्रौपदीचे योग्य शब्दात संतुलन केले.

कुष्माण्ठने शिष्टाईसाठी निरपेक्षापूर्वी सात्यकीला जमळ नोखावून रवात घाल, पत्र, गदा व इतर आयुधे देवभ्यास सांगितली आणि म्हणाला—“दुर्योधन स्वतः दुष्ट आहे आणि त्याचे कान भरायला कर्ण व शकुनीयामा तेथे बसणार. आपण किसी व्यक्तिचाली असली तरी क्षत्रूला निवृत्त

मानणे शहाणपणाचे नाही. निर्बल अश्वची उपेक्षा करून भागत नाही!"

सर्व तयारी करून कृष्ण सारंगकोला रथात स्वतःबरोबर असामान्य सांगून हस्तिनापूरला निघाला. त्यावेळी सर्व पांडव, नेकिनान, धृष्टकेतू द्रुपद, काशीचा राजा, सिसुंधी, धृष्टद्युम्न, विराट इत्यादिक शूरवीर राजे कृष्णाला निरोप घालला काही अंतर पायी चालून आले.

परतण्यापूर्वी मुष्टिगिरी कृष्णाला सख्य-भावाने प्रेमालिंगन देत म्हणाला—"कृष्णा! आमच्या मातोश्री हस्तिनापूरलाच आहेत. त्यांना भेटून आसणे सर्वांचे साष्टांग नमस्कार सांग. त्यांनी किती प्रेमाने आणि किती कष्ट सहन करून आम्हां सर्वांना वाढविले. आमच्यावर अनेक संकटे आली, पण निर्भयपणे त्यांनी त्यांना तोंड दिले. किरक्या घातका सहन केल्या. त्यांना आमच्या वतीने भेटून आमच्या बद्दीने जे काही सांगायाने ते तूच सांग. नंतर धृतराष्ट्र काका, भीष्माचार्य, द्रोणाचार्य, कृपानार्य, आर्जुन,

सोमदत्त इत्यादि शौर वडीलघाण्या मंडळींना नमस्कार सांगून अस्वत्थामा वगैरे आमच्या समवेतच निघून मंडळीस पण भेटून त्यांची कुशलवार्ता विचारायला बिसरू नकोस. विदुरकाकांना आमचे सर्वांचे प्रणाम सांग!"

त्यानंतर सर्व कृष्णाला निरोप देऊन परतले.

कृष्णाचा रथ दारक चालवीत होता. त्याने वेगाने हस्तिनापूरच्या वाटेने रथ चालू केला. कृष्णाने, कौरवांच्या राज्यात पाऊल टाकतांचा शुकस्थल येथे पडाव टाकण्याचे ठरविले. त्या दिवशी रात्री तेथेच मुक्काम केला. कृष्णाने आपल्या मांडी मुक्काम केला असल्याचे ऐकून सर्व प्रमुख गावकरी कृष्णाचा भेटायला आले. त्यांनी कृष्णाला प्रेमपूर्वक आपत्त्या घरी बोलावून नेले व सर्व प्रकारे त्याचे आदरातिथ्य केले. कृष्णाने पण त्या सर्वांना आपल्या मुक्कामाच्या प्रांगी बोलावून त्यांचा अयोचित सत्कार केला.

शिव लीला

[२]

भीमावती नगरीत सौमवैव नावाचा एक शिवभक्त राहत असे, शिवराम त्याच्या मुलाचे नाव होते. शिवराम सात वर्षाचा झाला तेव्हा त्याचा बाप मरण पावला. आईनेच मुलाला वाढविले.

दिवछीचा सण येण्यापूर्वी शिवराम आपल्या काही साथीमित्रांबरोबर सगिचा, झाडाची पाने वगैरे गोळा करून आणायला जंगलात गेला. सर्व मुले एका वडाच्या झाडाखाली गप्पा मारीत बसली.

मुले म्हणू लागली—"सा भाऊ बिजेला माझी बहीण आणि माझे मेहुणे येणार आहेत. भी जाऊन त्यांना घेऊन येणार आहे." आगली काही मुले म्हणाली—"बाबांनी तारका देण्यासाठी नवीन माडी व खज आणले आहेत!" मुलांचे असे

बोलणे चालू होते. तेव्हा शिवराम म्हणाला—"मी सुद्धा माझी आई झाली की तिच्या बरोबर खूप गप्पा मारणार आहे. मी खिला भाऊजीस वाडीन आणि खिला साडीखण देईन."

शिवराम म्हणाला ते ऐकून सर्व मुले खटखटात हसू लागली. म्हणाली—"अरे, तुला बहीण कोठे आहे? म्हण बहिणीला भाऊ बीज घालीन आणि साडीखण देईन। सांग, कोठे राहाते तुम्ही बहीण? तिचे नाव काय रे आणि तुझ्या मेहुण्याचे नाव काय? ते कोठे राहतात आणि त्यांना किती मुले आहेत?"

शिवरामजवळ त्याच्या त्या ब्रतांचे उत्तर नव्हते. कण बसण्याशिवाय मार्ग नव्हता. तो रडत घरी परत आला.

मुलगा रडत घरी पलत आलेला पाहून आईने त्याला रडण्याचे कारण विचारले. म्हणाली—“कोठे बसलाय का? की कोणी मारले? काय झालं काय, रडायला?”

शिवरामने मुलांनी त्याची कधी धट्टा उडविली ते सांगितले. आई त्याला म्हणाली—“बाळ! एवढेच ना, ते पुन्हा भेटले तर त्यांना जाऊन सांग, तुझ्या ताईचे नाव कमरांका आहे आणि तुझ्या मेहुण्याचे नाव मल्लिकार्जुन. ते दोघे ओझेळ झेरी राहतात. त्यांना वणपती आणि कुमारेस्वामी असे दोन मुल्ये आहेत. सर्व जण त्यांच्या इंगितावर चालते. तुझ्या मेहुण्यासारखा प्रतापी बीर मिलोकात नाही.”

Fullscreen 127 X

आईकडून आपल्या ताईचे व मेहुण्याचे नाव गाव कळल्यावर शिवरामला परमानंद झाला. म्हणाला—“आई! तरमग मी या विवाह्याला आपल्या ताईला आणि मेहुण्यांना बोलावून घेऊन येणार आहे. सवाऱ्या घरी आऊंविजेच्या दिवशी बहीण व मेहुणे येणार आहेत ना? आपण आजपर्यंत आपल्या ताईला किंवा मेहुण्यांना बोलाविले नाही!”

“बाळ! तुझे बाबा गेल्यापासून त्यांना बोलावून आणणार कोण? तू अजून लहान आहेस. वाटेत जंगल आहे आणि जंगलांत रानटी स्वापदे आहेत. तुझे मेहुणे फार ऐक्यवंतात आहेत. ते आपल्यासारख्या गरिबांच्या घरी कसे काय येतील? ते आले तरी एकटे येणार नाहीत. त्यांचे नोकरचाकर वण बरोबर घेतील. इतक्या लोकांच्या राहण्याची व खाण्यापिण्याची व्यवस्था आपण कशी करायची? तू मोठा होऊन थिळू लंगलस म्हणजे बोलावून घेऊन ये आपल्या ताईला आणि मेहुण्यांना!” आईने मुलाची समजूत झालण्याचा प्रयत्न करून पाहिला.

शिवराम काहीच बोलला नाही. आई म्हणाली ते निमूटपणे ऐकून घेतले. दुसऱ्या दिवशी तो पहाटे कोणी जागे होण्यापूर्वी उठला आणि आईला सांगितल्याशिवाय बराबाहेर पडला. ओझेळ पर्वताची वाट

विचारीत क्रूर स्वापदांची फिकोर कोल्पा-शिवाय धोमोलक्ष्मी आला. तेथे सर्वदेकांचे दर्शन करून व लीयंस्नान करून त्याने आपल्या बहिणीची व मेहुण्यांची जवमळी केली. त्याने एकाला विचारले—“काय हो! मल्लिकार्जुन कोठे राहतात?” त्या म्हणाले—“त्याला मल्लिकार्जुनाचे देऊळ दाखविले. देवळात शिवरामला फक्त शिवांग दिसले.

शिवराम दमून मेला होता. तो पिढी-समोर बसून म्हणाला—“अहो, तुम्हांला आणि ताईला घेऊन जायला की आली आहे. दिवाळी आली आहे ना? सवाऱ्या घरी त्यांची ताई व मेहुणे येणार आहेत. नाही आई तुमची आणि ताच्या ताईची वाट पाहते आहे. तुम्हांला आजपर्यंत आम्ही कधी बोलाविले नाही, म्हणून रागवलात का? तुम्ही किती मोठे आणि श्रीमंत असला तरी आपले नाते कधी सुटते का? आम्ही गरीब आहो, म्हणून तुम्ही आला नाहीत तर ते नाही मला आवडणार! मी तुम्हांला दोघांना बरोबर घेऊन जाऊनच परतणार!”

शिवराम म्हणाला ते त्या दगडाच्या देवाला कळले की नाही, शिवरामला कळले नाही. तो आपली बहीण अमरांजेच्या देवळात मेला आणि तिला घरी येण्यासाठी

बुध आळविले. शेवटी तो अगदी विराहा झाला आणि त्याने डोंगराच्या कड्यावरून उडी मारून आत्महत्या करण्याचे ठरविले. एकटा परत गेला तर इतर सर्वजणांसमोर त्याची मान खाली होईल. तो अजमान त्याला असहा वाटला. त्याऐवजी आपल्या ताईसमोर आणि मेहुण्यासमोर त्याने आपला शेवट करून घेतला तर त्याचे पाप त्या दोघांच्या शिरांवर येईल असे त्याला वाटले.

असा विचार करून शिवराम डोंगराच्या कड्यावर पाऊन उभा राहला. इतक्यात कोणी तरी पाठीमागून येऊन त्याच्या दोन्ही खांद्यांवर हात ठेवले. त्याच्या एका माजूला एक पुष्प व दुसऱ्या माजूला एक स्त्री होती.

“कोण तुम्ही? माझ्या ताईला व मेहुण्यांना माझी फिकीर नाही तर तुम्ही का आलां मला मध्ये अवघायला?” शिवरामने विचारले.

“शिवराम! अरे, मीच तुम्ही ताई भवराबा आणि हे तुम्ही मेहुणे! तू पूर्वी कधी आम्हांला पाहिले नाहीस म्हणून ओळखले नाहीस. कोणी तरी आम्हांला सांगितले की शोमदेबांचा मुलगा इकडे आला आहे, म्हणून आम्ही हुडकत आलो.” ती स्त्री म्हणाली.

शिवरामने आनंदाने दोघांना नमस्कार केला. त्यांनी शिवरामची आणि गणपती व कुमारस्वामीची ओळख करून दिली. शिवरामने बापव्या भाव्यांना विवाळीला त्याच्या घरी थांबवे बोलावणे केले. त्यांनी होकार दिला.

तिकडे शिवराम विलखा नाही तेव्हा त्याच्या आईने पुष्कळ चवकची केली. तिला एक खंका आली की मुलगा बापव्या ताईला आणि मेहुण्यांना आणण्यासाठी श्रीसंजनेनी तर गेला नसेल!

काही दिवस लोटले. दिवाळी आली. शिवराम घरी येऊन आईला म्हणाला— “आई! मी ताईला, मेहुण्यांना आणि आपल्या भाव्यांना बरोबर बोलावून येऊन आलो आहे आणि ते सर्व गावातल्या वेचळा-जवळ वाट पाहत आहेत. शिवरामची आई त्यांच्याबरोबर वावत देवळात गेली. पावंती-परमेश्वर आणि गणपती व कुमारस्वामी सर्वांना तिने घरी येण्याबद्दल फार आग्रह केला. सर्व चरी जाले तोपर्यंत चराचे रुजच बदलले होते. रुहलशा बराब्या जागी त्यांना एक सुंदर महाल दिसला. पाहुण्यांसह शिवराम व त्याच्या आईने घरात प्रवेश केला. वावकरी तो दिव्य महाल पाहून आश्चर्यचकित झाले. त्या महालाचे बाहेरचे मुख्य द्वार बंद होते. परंतु आत पुष्कळ लोक असल्याचा भास होत होता.

दिवाळीच्या दिवशी शिवरामच्या घरी पाहुणे म्हणून आलेले शिवपावंतीच ते. त्यांनी मावळेकांना बरोबर घेऊन कैलास लोकी भयन केले.

जगातीस आभार्य :

१३४. हॅगन वृक्ष

क्रेतरीच द्वीपसमूहात देवरीच नावाचे एक द्वीप आहे. त्या बेटावर पन्नास वृक्ष परिचाये वृक्ष आहेत. त्यांचा “हॅगन” वृक्ष म्हणतात. हे वृक्ष दीर्घकाळ वाढत असतात. बरे सांगतात की या चिन्हात जिनैच्या वृक्षाचे वय २००० वर्षांचे आहे. या वृक्षातुन जो प्रथम परार्थ निघतो तो रत्न चोर वृक्षाची प्रेते वर्षानुवर्षे जमीच्या तळी ठेवण्यास फार उपयोगी पडतो.

